

UNESCO
Felsefe ve İnsan
Hakları Kürsüsü

İNSAN HAKLARI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ ve UNESCO FELSEFE ve İNSAN HAKLARI KÜRSÜSÜ BÜLTENİ

Temmuz 2023/ Sayı: 13

Okurlara

Bültenimizin bu sayısında, İoanna Kuçuradi bir örnek olay üzerinden, cehaletin “iyi niyetli” insanların bile neleri yapmalarına yol açabileceğini göstermeye çalışıyor ve bilmediklerimizin farkında olmanın önemine dikkat çekiyor.

Prof. Dr. Betül Çotuksöken “Natura Ludens” başlıklı yazısında, insanın doğa ile olan ilişkilerinde benimsemesi gereken birinci ilkenin, doğayı ne ise o olarak yorumlamaya, anlamaya ilişkin olması gerektiğine vurgu yapıyor ve deprem gerçeği karşısında “aklimızı kullandık mı/kullanabiliyor muyuz?” sorusuna cevap arıyor.

Yüksek Mimar Esra Nur Erşahin Soltekin, “Depremler ve Mimarların Yaşama Hakkını Koruma Sorumluluğu” başlıklı yazısında, sorumluluk kavramını irdeleyerek, insan haklarıyla ilgisinde mimarın sorumluluğunu sorguluyor.

Arş. Gör. Hasan Basri Çifci, “Felsefeye Dayanan İnsan Hakları Eğitiminin Hukuk Eğitiminden Farkı Üzerine” başlıklı yazısında, felsefeye dayanan insan hakları eğitiminin, eğitimde izlenen yolun kişiyi getirdiği yer açısından da hukuk eğitiminden ayrıldığına dikkat çekiyor.

Bu sayımızdaki söyleşiyi, TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Önceki Dönem Genel Başkanı Cemal Gökçe ile yaptık ve deprem gerçeğini, yapılarımızın neden yıkıldığını, bir insan olarak mimar/mühendis/şehir plancısının sorumluluğunun ne olduğunu ve etik bilginin önemini konuştuk.

İlgiyle okuyacağımızı umuyoruz.

***

BİLMEDİKLERİMİZİN FARKINDA OLMAK

İoanna Kuçuradi

Üniversitemizin İnsan Hakları Programında okuyan, deprem bölgesinden bir öğrencimiz anlattı: Yıkırtmayı gerektirecek şekilde hasar görmüş evi için, ilgili merciden bu konudaki belgeyi almaya gidince, çocukluk arkadaşı olan görevli, ona “iyilik olsun diye”, evinin yıkılmayı gerektirecek derecede hasar görmediğine ilişkin belge vermesini önerdi. Öğrencimiz şaşkınlık içinde böyle bir belge istemediğini, evinin durumunu doğru bildiren bir belge vermesini istediğini söyleyince de, bu defa görevli şaşkınlık içinde kaldı. Ayrıca, öğrencimiz, o evde yaşayan ailesinin bütün fertlerinin de ona kızdığını söyledi.

Bu olay, cehaletin “iyi niyetli” insanların bile neleri yapmalarına yol açabileceğine tipik bir örnek olarak görünüyor. Üstelik, birçok insanın, yalnızca kendileri için yararlı olanın değil, çıkarlarının da farkında olmadıklarını gösteriyor –“iyi niyetli” görevlinin durumunda olduğu gibi.

Ayrıca bu olay ve yaşadığımız başka birçok olay –örneğin Irak Savaşında Ebu Gureyb Cezaevinde Amerikalı kadın askerin Iraklı esire yaptığı ve mahkemeye çıkarıldığında pişman olmadığını söylediği muamele aynı zamanda böyle kişilerin kendi çıkarlarını da bilmediğini–, köküne kadar bir etik değer cehaletini gösteriyor.

Bu tür olaylar, yaklaşık 25 yüzyıl önce Sokrates’in “neyi bilmediğimi biliyorum” sözünün önemini bize hatırlatıyor.

İnsanların “çok iyi” bildiği ve yaptığı şeylerin yanında, binbir tane bilmediği şeyler de oluyor. Ama bunun farkında olmak ile olmamak çok farklı sonuçlar yaratabiliyor. Kişi bir şeyi bilmediğinin farkında olduğu zaman, onu bilmeyi gerektiren bir işi üstlenmiyor, üstlenmek zorunda kalsa bile daha temkinli davranıyor. Oysa o şeyi bilmediğinin farkında olmadığı zaman, cehaletin cesaretiyle onu yapmaya girişiyor. O zaman da, ya “körlerin ülkesinde tepegöz kral oluyor”, ya da gözleri gören insanlar olduğu yerde, kendi hakkında hayal kırıklığına uğruyor.

Bunun için değer eğitimiyle birlikte “kendini bil” çağrısına ve bunun çeşitli derecelerde gerçekleşmesine yardımcı olabilecek çalışmalara, her düzeydeki eğitimde yer vererek, en azından “iyi niyetli” etik değer cehaletinin azalmasına katkıda bulunulabileceğini düşündürüyor. Ne dersiniz?

NATURA LUDENS*

Prof. Dr. Betül Çotuksöken**

Friedrich Nietzsche, *Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe* adlı yapıtında Herakleitos'un felsefi söyleminde yer alan kimi düşünceleri şöyle yorumlar: "Bu evrende, oluş ile yokolma, yapma ile yıkma, hep aynı suçsuzluk içinde ve işin içine ahlak bakımından sorumluluk katılmamak üzere, yalnız sanatçı ve çocuğun oyunlarında vardır. Çocuk ile sanatçı, nasıl oynuyorlarsa, ölümsüz ve canlı ateş de öyle oynuyor; suçsuz olarak kuruyor ve bozuyor, yıkıyor. Bu oyunu ateş kendisi ile oynuyor. Bir çocuğun deniz kenarında kum yığını yapması gibi, su toprağı yığıyor ve dağıtıyor; zaman zaman oyuna yeniden başlıyor. (...) Böylece suç işlemek isteğı değil, yeni yeni oynanan oyunlar güdüsü, başka başka evrenleri hayata kavuşturuyor."¹ Doğa, her zaman olduğu gibi, 17 Ağustos'ta da kendi saflığı içinde oyununu oynuyordu; yoksa biz insanları 'cezalandırmak' gibi bir amacı yoktu.

Doğa, kendi iç işleyişi içinde, kendi dinamikleri içinde yapılması gerekeni yapar. Ancak doğanın işleyişini anlamlandıran insan, her türlü olup biteni büyük ölçüde kendine ulaşan sonuçları, etkileri bakımından değerlendirir ve çoğu zaman da alınan sonuçlardan kendini değil, tam tersine, doğayı sorumlu tutmaya çalışır.

İnsanın doğa ile olan ilişkilerinde benimsemesi gereken birinci ilke, doğayı ne ise o olarak yorumlamaya, anlamaya ilişkin olmalıdır. Renaissance'tan beri de üzerinde durulan bu değil mi? Bu noktada insan, Francis Bacon'ın dediğı gibi davranmalı; doğanın hizmetkârı ve yorumlayıcısı olmalıdır: *homo minister et interpres*.

Doğaya yönelen insanın başarı kazanabilmesi için, olup bitenleri bağlantılı bir biçimde değerlendirmesi neredeyse bir zorunluluktur. Bağlantılı düşünmeyi içselleştirebilmiş insanlar ancak doğayı anlayabilir ve gerektiğı gibi yorumlayabilirler.

Doğanın düz işleyişi içinde 'sorun'dan söz edilebilir mi? Sorun, ancak karşılaşma anlarında oluşabilir ya da fark edilebilir. İnsanla insanın, inanla diğer varolanların ya da insanla doğanın karşılaşmasında 'sorun'dan söz edilebilir. Her türlü varolana yönelimi amaçlı olan insan; sorunu, sorunlu durumları yakalayabilir, kavrayabilir. Bu da yine olup bitenler arasında bağlantılar kurabilmekle ilgilidir.

Düşünme ediminin insana açtığı en büyük olanak belki de, olup biteni 'sanal' bir ortamda yeniden yaratmakla, yeniden konumlandırmakla bağlantılıdır. Düşünmenin bu biçimine biz çoğun 'hayal etme' deriz. Bu, olup biteni imgelemde yeniden, bir kez daha yaratmaktan başka bir şey değildir. Düşünmenin bu türünde, olası tüm durumlar, koşullar bir bakıma dikkate alınır. İşte, bir bilim adamını ya da dünyaya bilimsellik açısından bakan

bir insanı, bu niteliklere sahip olmayanlardan ayıran da budur; bilim adamı, imgelemine her zaman etkin kılan kişidir.

Oysa insanların çoğu sadece sanatçıların bu güçten yararlandıklarını düşünürler. İmgelemin etkin kılınması biçiminde bir düşünme deneyini gerçekleştiremeyen, dolayısıyla da bağlantılı olarak düşünemeyen insanlardan, hiçbir olayı değerlendirmeleri beklenemez; onlar için olup bitenler, olaylar henüz 'veri', hatta birer 'ipucu' bile değildir. Böyle bir durum, doğayı hiç mi hiç hesaba katmama gibi bir sonucu da beraberinde getirir. Üstelik, insanlar kendi 'kör' amaçları uğruna doğayı kullanmaya kalkışır, tüm saflığı içinde oynamayı sürdüren doğayı anlamadan, dinlemeden. Doğa-insan ilişkisi içinde insanın sergilediğı bu körleşme durumu, insan-insan, insan-toplum ilişkisinde de varlığını sürdürür.

Ayrıca burada, günümüz dünyasında sık sık dile getirilen kavramlar vurgulanarak toplumsal bağlamdaki körleşme durumu yaşanır. İnsanların, toplulukların kendi kendilerini yönetmeleri istenir; bu noktada en çok da demokrasi vb. kavramlardan söz edilir. Ancak 'körleşme'den bir türlü kurtulamayanların elinde bu kavramların hepsi yozlaşır, tükenir. Çünkü toplum henüz, gerçek anlamda bir bilgi toplumu olmamıştır; gerçek anlamda bilgiye sahip olan kişilerin sözü hiç mi hiç dinlenmemiştir/dinlenmemektedir. Adeta bilgileri başka bir bölgede bulunmakta; insanlar bambaşka bir dünya içinde yaşamaktadırlar. Bilgi; insan dünyasını doğaya uygun bir biçimde dönüştürememektedir.

İnsanlar amaç koyan varlık oluşlarını öylesine kötü bir biçimde kullanmaktadırlar ki, doğanın gizliden gizliye 'bana göre yaşa!' diyen sesini bir türlü duyamazlar. Stoalı filozoflar da böyle demiyor muydu? Onlar için temel ilke, doğaya göre yaşamaktı: *secundum naturam vivere*. Hatta buradaki 'doğa' sözcüğü, kimi filozoflar tarafından, insan bağlamında 'akıl' olarak da yorumlanmıştır. İnsanın kendi doğasına, yani aklına uygun olarak yaşaması gerektiğı üzerinde özel olarak durulmuştur. Ancak zaman zaman da insan akli, bütün olumsuzluklardan sorumlu tutulur olmuştur. Kimi çevreler kasıtlı olarak ağır faturayı, aklın önplana geçtiğı çağcılığa (modernliğe) çıkarmakta ve özellikle genç insanları bilimsel bilginin çok uzağına düşürmeye çalışmaktadırlar.

Fakat bir kez daha sormamız gerekiyor: Gerçekten aklımızı kullandık mı/kullanabiliyor muyuz ya da aklını kullananları, bilgiye ulaşan insanları ne ölçüde yetkili kıldık? Görünen o ki, akli ve bilgiyi hep bir yana bırakıyor; kör amaçlarımız ve inançlarımız uğruna her şeyi, herkesi, kendimizi, geleceğimizi feda ediyoruz; her türlü 'deprem'i sürekli kılıyoruz!

* Oynayan doğa. Cumhuriyet, Olaylar ve Görüşler, 21 Ekim 1999.

** Maltepe Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ Friedrich Nietzsche (1985), *Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe*, çev. Nusret Hızır, İstanbul: Bilim/Felsefe/Sanat Yayınları, ss. 51-52.

DEPREMLER VE MİMARLARIN YAŞAMA HAKKINI KORUMA SORUMLULUĞU*

Esra Nur ERŞAHİN SOLTEKİN, MS**

“Herkes yüksek mimar, mühendis
Bir sen kaldın alçak mimar, ey Sinan Usta!”

Cemal Süreya

Neredeyse herkesin dilinde olan bir şeydir, mimarın tek bir imzasıyla, çok para kazanabileceği. Mimarlığın çok ilgi gören bir meslek olmasında gözardı edilemeyecek bir etkisi olsa gerek, bu imza atma gücünün. Öyle ki, bu güç ile büyülenen pekçok mimar, attığı imzaların sayısı ile kendi başarısını ölçer ve meslekteki yerini bu sayıya göre belirler. Peki, mimarın imzası, aslında ne anlama gelir?

İmza olarak adlandırılan bu karmaşık çizgiler, mimarın ilgili projeden sorumlu olduğunun işareti olarak kabul edilir. Daha açık bir ifadeyle söylenecek olursa, bir mimar imza attığında, “İlgili yapıda teknik açıdan gerekenlerin sağlanması konusunda ben sorumluyum” demiş oluyor.

Bu noktada, mimarın sorumluluğunun ne olduğunu söyleyebilmek için, ilk olarak, sorumluluk kavramını araştırmak gerekir. Bu çalışmada, Kuçuradi’nin *Etik*’inin “Kendiyle İlişkinde Kişi” bölümünden faydalandığından, sonraki paragrafların daha iyi anlaşılması için, önce onun ‘değer’, ‘değerler’ ve ‘değer yargıları’ kavramları arasında yaptığı ayrımı kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Kuçuradi’ye göre değer, yani bir şeyin değeri, bir şeyin bir çeşit özelliğidir; örneğin, insanın değeri, “insanın, tür olarak insanın, diğer varlıklarla (insan olmayan herşeyle) ilgisi bakımından özel durumu, başka bir deyişle insanın varlıktaki özel yeridir” (Kuçuradi, 2016b, s. 40). Değerler, varolan şeyler, varolan imkânlardır; örneğin, insanın değerleri bilgi, bilimler, sanatlar, felsefe, teknik, moraller gibi tür olarak insanın başarılarıdır (Kuçuradi, 2016b, s. 40). Değer yargıları ise, belirli bir grup tarafından, belirli bir yerde ve belirli bir zamanda kabul edilen ve “yüklemleri iyi-kötü, güzel-çirkin, faydalı-zararlı, doğru-yanlış, günah-sevap ve bu gibi sıfatlar olan” (Kuçuradi, 2016b, s. 29) normlardır. Şimdi, bu kavramlar ışığında yeniden sorulabilir: Sorumluluk nedir?

Sorumluluk, herşeyden önce, bir insansal bilinç ya da kişi değeridir ve “kişinin her çeşit etik ilişkide olduğu insanlarda insanın değerinin dolaylı olarak korunmasına veya zarar görmesine-harcanmasına neden olması demektir” (Kuçuradi, 2015, s. 159). Bu

sorumluluğun nasıl bir şey olduğunu söylemek için ise, 1) kimin sorumluluğu olduğunu, 2) kime karşı sorumlu olduğunu ve 3) ne’den sorumlu olduğunu açık kılmak gerekir (Kuçuradi, 2015, s. 160):

1) Sorumluluk, her insanın a) insan olarak, b) o kişi olarak –sözgelimi, Esra olarak– ve c) birey olarak –örneğin, mimar olarak– sorumluluğudur.

2) Her insan, a) insana –kendine–, b) “etik ilişkiye girdiği başka belirli kişilere” ve c) “insanlara (çağdaşlarına, yurttaşlarına ve bakışı-bilgisi uzanabildiğince gelecek kuşakların insanlarına) karşı” sorumludur.

3) Ve yine her insan, a) “insan olarak kendine karşı, içinde bulunduğu koşullarda insanın değerinin korunmasından”, b) “kişi olarak başka kişilerle etik ilişkiye girdiğinde, belirli koşullarda etik ilişkilerin korunmasından” ve c) “birey olarak özelliklerinin, rolünün, “iş”inin, içinde bulunduğu koşullarda gerektirdiklerini yapmasından” sorumludur.

Bu sorumluluk çeşitleri, elbette birbirlerinden keskin sınırlarla ayrılamazlar. Ancak hepsinin temelini “kişinin içinde bulunduğu koşullarda insanın değerini kendinde, dolayısıyla başkalarında korumaktan kendine karşı olan sorumluluğu”na (Kuçuradi, 2015, s. 160) dayandığı söylenebilir.

Kişinin kendine karşı sorumluluğu, “insan olma bilincinin yüklediği ve bazı kişilerin üstlendiği bir sorumluluk”tur; bu *olan* sorumluluktur. Bunun kaynağı, “kişinin içinde bulunduğu çeşitli varlıksal ilişkilerin kendilerinde ve aralarındaki ilgilerde”, yani bu bilgilerde bulunur (Kuçuradi, 2015, s. 162).

Kişinin kendine karşı *duyduğu* sorumluluk ise, her zaman bu bilgiye dayanmaz; aksine kaynağını, “kişinin kendisini en başta ne olarak gördüğü”nde bulur. Örneğin, kendini bir grubun bir üyesi olarak gören bir kişi, “değer yargılarını paylaştığı –ya da paylaşmak zorunluluğunu duyduğu– bir gruba karşı” kendini sorumlu duyar, bu grubun morali tarafından belirlenen “kendine karşı ödevler”i yerine getirmesi gerektiğini düşünür ve bu gereklilikleri yerine getirdiği ölçüde *vicdanen* rahat olur. Bu nedenle, “duyulan sorumluluk”, bir bilgi değil, bir duyustur (Kuçuradi, 2015, s. 162).

Olan sorumluluk ile duyulan sorumluluk farkını daha iyi anlamak, yani bilgiye dayalı olan bir sorumluluk

* Bu metin, 11 Haziran 2023 tarihinde, 2023 İstanbul Müzik Festivali çerçevesi içinde Türkiye Felsefe Kurumu tarafından düzenlenen “Niçin İnsan Hakları” konulu toplantıda yapılan konuşmadır.

** İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı, Çevre Kontrolü ve Yapı Teknolojileri Yüksek Lisans Programı mezunu Yüksek Mimar. Maltepe Üniversitesi Felsefe Yüksek Lisans Programı öğrencisi.

ile değer yargılarına karşı duyulan bir sorumluluğun yol açtığı sonuçları daha açık görmek için, bir örnek üzerinden ilerlemek yerinde olacaktır.

Nazi dönemini konu edinen *Okuyucu (The Reader)* isimli filmde, bir gardiyan karakteri göze çarpar. Bu karakter, Schmitz, birkaç gardiyan ile beraber, nankillerini sağlamakla görevlendirildikleri bir Yahudi grubu, gece konakladıkları kasabada kaçmamaları için kasabanın kilisesine kapatırlar. Ancak ilerleyen saatlerde üzerine düşen bir bomba nedeniyle, kilisede bir yangın meydana gelir ve ama buna rağmen onlar kapıları açmaz. Yıllar sonra kurulan bir mahkemede, Schmitz'e bunu neden yaptığı sorulduğunda, "Çünkü biz onlardan sorumluyduk" yanıtını verir. Bu gardiyan, kendini kaçmamalarından sorumlu duyduğu Yahudilerin göz göre göre ölüme terk etmiştir.

Bu film, *İnsana Yolculuk* adlı belgesel serisinin "Niçin Devlet?" bölümünde konu edinilir ve Kuçuradi bu sahneyi değerlendirirken, 'sorumlu olmak' ile 'sorumlu duymak' ayrımına değinir (Url-1). Bu ayrıma göre Schmitz'in duyduğu sorumluluk, bu insanların kaçmamalarından, yani ona verilen görevden kaynaklanır. Oysa o, bu insanlara karşı kendisini sorumlu duymuş olsaydı, onların ölümünü seyretmemesi gerekirdi. Bir kamu görevlisi olan gardiyan, insanın değerinin korunmasından sorumlu olduğunu duymadığında, insanların yaşama hakkının ihlal edilmesi, yani insanın değerinin harcanması kaçınılmaz oluyor.

Burada söz edilen örneği, mimarlığa taşıyarak, şu iki soruyu sormak ve onlara yanıt aramak yerinde olacaktır: "Bir mimarın kendini sorumlu duyduğu şey nedir?" ve "Bir mimarın sorumlu olduğu şey nedir?" Buradaki mimar ifadesi, yapı sektöründe görev alan her meslek insanı için bir örnek olarak düşünülebilir ve bu kelime kaldırılarak yerine mühendis, müteahhit (yüklenici), ustabaşı, işçi gibi ifadeler getirildiğinde de benzer şeyler söylenebilir.

Yaygın olarak, mimarın kendini, "müşteri"sinin isteklerini karşılayan –yani onun hoşuna giden– bir bina tasarlamaktan ve yönetmeliklere¹ uygun bir şekilde –diğer bir ifadeyle, bir usulsüzlük tespit edilirse hukukî açıdan ceza almayacağı bir şekilde– bu binanın inşa edilmesinden sorumlu duyduğu görülebilir. Son zamanlarda ise, özellikle sürdürülebilirlik kavramının moda olmasıyla, mimarların bir kısmı, kendilerini doğaya/çevreye karşı da sorumlu duymaya başlamıştır.

Mimarın sorumluluğunun ne olduğuna ise, iki perspektiften bakılabilir: bir mimarın, herşeyden önce bir insan olması nedeniyle, asıl sorumluluğu, insana

–kendine– karşı, bulunduğu koşullarda insanın değerini kendinde, dolayısıyla başkalarında korumaktır. Bunun yanında, toplumsal bir rol üstlenen, yani birey olan mimar, bütün insanlara karşı –çağdaşlarına, yurttaşlarına ve hatta gelecek kuşakların insanlarına karşı–, işinin içinde bulunduğu koşullarda işinin gerektirdiklerini yapmaktan sorumludur. Peki, mimarın işi nedir?

Mimarın işinin, en sade haliyle, mekân yaratmak olduğu söylenebilir. Bu mekânlarda, insanlar barınır, eğitim görür, çalışır, uyur, yemek yer, sağlık hizmeti alır, dans eder ve bunun gibi nicelerini yapar. Yaratılan bu mekânların en temel amacı ise, insanı çevresel koşullardan korumaktır. Öyle ki, o mekâna özgü etkinlik(ler), amacına uygun bir şekilde gerçekleştirilebilir; sözelimi, öğrenciler çok soğuk veya çok sıcak havadan ya da dış ortamdaki gürültüden etkilenmeden eğitim görebilsin.

Öyleyse, mimarın işi, insanların insana yakışır bir şekilde yaşamalarını gözeterek, yani onların insansal olanaklarının ortaya çıkarılmasına zemin hazırlayacağına bilincinde olarak¹, insanların insanî ihtiyaçlarının karşılanabilmesine ve mekâna özgü insansal etkinliklerin amacına uygun bir şekilde gerçekleştirilmesine elverişli mekânlar yaratmaktır. Bir mimar, içinde bulunduğu koşullarda³ yapılması gerekeni, her defasında yeniden bulmalıdır; işte bu, mimarın sorumluluğudur.

*

Zamanının neredeyse tamamını kapalı bir mekânda (bir binada) geçiren insanlar için, mimarlığın kaçınmayacağımız bir sanat olduğunu söyler Roth (2015, s. 25). İnsanların insan haklarının bir mekânda korunabileceği –okullarda eğitim hakkının, hastanelerde sağlık hakkının korunabileceği– gibi, yine bir mekânda, insanların insan hakları ihlal edilebilir. Tıpkı, Erzincan merkezli 27 Aralık 1939 depreminde 32.968 kişi, Gölçük merkezli 19 Ağustos 1999 depreminde 18.373 kişi ve Kahramanmaraş merkezli 6 Şubat 2023 depreminde (son açıklamaya göre) 50.500'den fazla kişi için olduğu gibi... Bu noktada, Bob Dylan'ın bir şarkısında geçen şu sözler hatırlanabilir: "Çok fazla insanın öldüğünü anlayana kadar, daha kaç ölüm olacak?"³ Veya "İnsan sözkonusu olunca o iğrenç aritmetiğe başvuramam artık" diyen Exupéry gibi de sorulabilir: "Ölü sayısı az ya da çok olabilir... Kaç sayısından sonrası uygundur?" (Exupéry, 1967, s. 38, 75).

Depremin kaçınılmaz bir afet olduğunu söyleyenlere, çoğunlukla "Deprem öldürmez, bina öldürür" yanıtının verildiği görülür. Ama bina nedir ki, 'öldürme' eyleminde bulunabilirsin? Öyleyse, bina da öldürmez;

¹ Bu noktada, Küçük Prens'in ziyaret ettiği beşinci gezegendeki fenerci ve onun yönetmeliğe uyarak dakikada bir fenerini yakıp söndürmesi hatırlanabilir.

² "Benim canımı acıtan şey, halka dağıtılan çorbalarla giderilecek türden bir şey değil. Benim canımı acıtan şey ne bu çökük yüzler, ne bu kamburlar, ne de bu biçimsizlik halleridir. Benim canımı acıtan şey biraz da bu insanların her birinde öldürülen Mozartlardır" (Exupéry, 2018, s. 156) diyen Exupéry ile aynı hisleri taşımaktadır, bir mimar.

³ Bahsi geçen koşullar, tasarım koşulları ile ilgilidir ve bunlar, içinde bulunulan çağa ve o çağdaki teknik imkânlara, tasarımın yapılacağı bölgeye ve bölgenin iklim şartlarına vb. bağlıdır.

⁴ "How many deaths will it take 'til he knows/that too many people have died?"

o binayı tasarlayan/inşa eden/denetleyen insanlar öldürür. Yani, biz mimarlar-mühendisler öldürüyoruz bu insanları, bu “bir sayıdan ibaret olmayan” insanları, hem de tek bir imzamız ile.

Kuçuradi, insan haklarının etik ilkeler olduklarını, yani yalnız muamele görme talepleri değil, aynı zamanda muamele etme talepleri dile getiren ilkeler olduklarını söylerken şu noktaya değinir: Kimse işkenceye uğramayacaksa, bu, kimse işkence yapmayacak, demektir. İşkence görmeme hakkına dair bu söylenenleri, deprem örneğinde de açıkça görüldüğü gibi, insanların yaşama hakkını korumada ve ihlal etmede büyük payı olan mimarlar için de söylemek mümkün görünüyor: Kimse depremden sonra yıkılan bir binanın altında kalarak can vermeyecekse, kimşenin –hiçbir mimarın (ya da mühendisin, müteahhitin, ustanın)– depremde yıkılabilecek binalar yapmaması gerekir.

Depremde yıkılan binalarla, canı alınan bunca kişinin yanı sıra, barınma sorun da beraberinde geliyor. Ancak depremde yalnız evler yıkılmıyor; okullar da yıkılıyor, hastaneler de. Şu an ciddi yıkımların yaşandığı bölgelere bakıldığında, çocukların okula gidemediği, hijyensiz koşullar nedeniyle insanların salgın hastalıklara yakalandığı görülecektir. Yani bir mimar, olan sorumluluğunun bilincinde olmayınca, binlerce insanın yaşama hakkını ellerinden almakla kalmıyor; dahası, ölenlerin arkasında bıraktığı insanların da barınma haklarını, eğitim haklarını, sağlık haklarını, çalışma haklarını ve daha nicesini ihlal etmiş oluyor.

Bir mimarın bütün bunlarda parmağının olabileceği, ne yazık ki mimarlık okullarında öğretilmiyor. Mimarlar, eğer deneyimleri sayesinde kendi başlarına birtakım problemler görmüyorsa, çoğunlukla, etik kaygı duymadan, insan haklarını nasıl koruyabileceklerini öğrenmek bir yana, insan haklarını koruyabileceklerinin farkında bile olmadan; ne acı ki, yalnızca mimarlığın rant çarkından paylarına düşeni almaya yönelecek şekilde mezun oluyorlar, piyasada yerlerini alıyorlar ve müşterileriyle pazarlığa oturuyorlar. Ancak, “bu dünyanın düzeni böyle kurulmuş” diyerek, akıntıya kapılmak, olacak iş değildir. Asıl yapılması gereken, akıntıya karşı durmak⁴, kişilerin insan haklarını korumada bu derece payı olan mimarları, onlara insanın değerinin bilgisini ve insan haklarının bilgisini kazandıracak şekilde eğitmektir. Ancak bu nitelikte bir eğitimle, ev ve evlerin evi kent, insan varlığı için bir tehdit ögesi olmasının önüne geçilebilir (Çotuksöken, 2011, s. 48).

Albert Camus’nün de *Veba*’da dediği gibi, “Bir kenti tanımanın en bildik yollarından biri de insanların orada nasıl çalıştığına, orada birbirlerini nasıl sevdiğine ve nasıl öldüğüne bakmaktır.” (Camus, 2017,

s. 13). Kocaeli’de, Erzincan’da, Kahramanmaraş’ta, hatta Türkiye’de, insanlar enkazların altında ölüyor ve ne iştir ki, kendini bundan sorumlu duymaya pek fazla kişi yanaşmıyor. Ve buralarda en çok şu sitemin yankısı çınlıyor: Devlet nerede?

Devlet “kendi başına bir varlık” olarak alınmazsa ve onun her biri birer kişi olan kamu görevlilerinden bağımsız olmadığı anlaşılabilirse, bu soru şöyle yanıtlanabilir: “Ben bir mimarım, ben bir kamu görevlisiyim, ben devletim ve ben buradayım.” Ancak bunu, ev, okul, hastane, işyeri gibi binaları yaptırmak üzere kendisinin teknik bilgisine danışan kişiyi, “müşteri” olarak görmeyen, yani onu sırf kendine para kazandıracak bir alıcı olarak değil, onun bir insan, bir kişi olduğunu gören ve olan sorumluluğunun bilincine varan bir mimar dile getirebilir. Bu sayede, tek ortak kimliğimiz olan insan olmayı hatırlayabilir ve Kuçuradi’nin deyişiyle, kişilerin yüzlerinin silinmesinin önüne geçebiliriz (Kuçuradi, 2016, s. 16). Ve dahası, bütün bunları, “yığından bir sayıyı kurtarmak” için değil, “bir insanı kurtarmak” için (Exupery, 1967, s. 36) yapabiliriz.

KAYNAKLAR

Albert Camus, 2017, *Veba* (Çev. Nedret Tanyolaç Öztokat), İstanbul: Can Yayınları.

Antoine de Saint Exupéry, 1967, *Kanayan İspanya* (Çev. Burhan Arpad), İstanbul: Yankı Yayınları.

Antoine de Saint Exupéry, 2018, *İnsanların Dünyası* (Çev. Sibel Kuşca Güngörmedi), İstanbul: Timaş Yayınları.

Betül Çotuksöken, 2011, “Ev Nedir?”, *Konut Sempozyumu*, İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi.

İoanna Kuçuradi, 2015, *Etik*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

İoanna Kuçuradi, 2016a, *Çağın Olayları Arasında*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

İoanna Kuçuradi, 2016b, *İnsan ve Değerleri*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

Leland M. Roth, 1993, *Understanding Architecture: Its Elements, History, and Meaning*, New York: Icon Editions; 2015, *Mimarlığın Öyküsü* (Çev. Ergün Akça), İstanbul: Kambalacı Yayınları.

Url-1: İnsana Yolculuk, “Niçin Devlet”. Erişim adresi: https://www.youtube.com/watch?v=iG_mksshDBc&list=PL3BlqNyUR5KS1nq3TfvjYkomr-ATKN3Oc&index=3&ab_channel=Maltepe%C3%9Cniversitesi (Erişim tarihi: 3/5/2023)

Url-2: DW Türkçe, “Filozof Kuçuradi: İnsan ilişkilerini becermek Mars’a gitmekten zor”. Erişim adresi: https://www.youtube.com/watch?v=SQ7soJHTZ9g&t=85s&ab_channel=DWT%C3%BCrk%C3%A7e (Erişim tarihi: 16/5/2023)

⁴ Örnekler için bakınız: İnsana Yolculuk, “Akıntıya Karşı”, Erişim adresi: https://www.youtube.com/watch?v=9Cw4_g2lb3s&t=785s&ab_channel=Maltepe%C3%9Cniversitesi (Erişim tarihi: 17/5/2023)

FELSEFEYE DAYANAN İNSAN HAKLARI EĞİTİMİNİN HUKUK EĞİTİMİNDEN FARKI ÜZERİNE*

Arş. Gör. Hasan Basri ÇİFCİ**

Hukuk alanında verilen eğitim, başka şeylerin yanında, genellikle, belli bir düşünme tarzının nasıl kullanılacağını öğretmeyi hedefler. Hukuk eğitiminde, hukukun konusuna giren bir olayın değerlendirilmesi için, büyük oranda, öğrencinin aynı yolu kullanması salık verilir. Önceden belirlenmiş, kişilerin geneline uygulanabilir ve sürekli nitelikteki bir kuralın, belli bir anda yaşanmış, tek tek kişilerin içinde bulunduğu, özel bir duruma nasıl uygulanacağı öğrenciyi gösterilir. Buna “altlama” (subsumtion) faaliyeti denir. Buna göre, önce, sayılan nitelikleri taşıyan kuralların nerede olduğu, ne anlama geldiği veya gelebileceği kapsamlı bir şekilde açıklanır. Daha sonra, öğrencinin, öğrendiği yola göre arayıp bulduğu kural ile önündeki olayın bağlantısını kurması beklenir. Burada öğrencinin, o olayın, kendisine o kuralın uygulanmasını gerektiren bir olay olduğunu tespit etmesi gerekir. Bunu başardıktan sonra, öğrenci o olaya o kuralı uygular ve sonuca ulaşır. Öğrenci, hukuk alanındaki eğitimini tamamlayıp hâkim, avukat veya savcı olduğunda da bu faaliyeti tekrar eder.¹

Felsefeye dayanan insan hakları eğitimiye, başka şeylerin yanında, öncelikle, felsefenin temel bir sorusunun insan hakları için sorulmasını öğretmeyi hedefler. Bu soru “nedir?” sorusudur: İnsan nedir, hak nedir, insan hakları nedir? Bu sorulara yanıt verilmeden, belli bir durumda insan haklarını korumak için ne yapılacağı bilinemez. İlk soruya, yani “insan nedir?” sorusuna yanıt vermek için, insan haklarının antropolojik temellerine bakmak gerekir. Buna bakıldığında, insanın onun varlık yapısıyla ve koşullarıyla bağlantısında görmek mümkün olabilir. İnsanın bilen, yapıp eden, bu yapıp etmelerini önceden gören ve belirleyen, bunları ideleştiren, konuşan, isteyen, çalışan, eğiten ve eğitilebilen, inanan, devlet kuran, sanatın yaratıcısı olan bir varlık olduğu böylece görülebilir.² Ona varlıktaki yerini, diğer bir deyişle, onu diğer canlılardan ayıran özelliğini sağlayanın ne olduğu buradan çıkarılabilir. Böylece, insan haklarını öğrenmeye, insanın ne olduğundan ve onun değerinden başlanır. İkinci soruya, yani “hak nedir?” sorusuna yanıt vermek için de, yine insandan hareket etmek gerekir. Bir

şeyin hak olması, insanın değerinden, yani ona varlıktaki yerini sağlayan olanaklarına ilişkin bilgiden hareketle saptanabilir. İnsan olanaklarının gerçekleşme koşullarının bilgisi, bir şeyin hak olduğunu tespit etmeye yarar. Bu koşulların sağlanması, her tek kişinin kendisine ve diğer insanlara borçlu olduğu bir şeydir. Böylece, üçüncü soruya, yani “insan hakları nedir?” sorusuna da yanıt vermenin yolu açılır.³

Bu kısa metinde, ancak zamana yayılı ve özel bir dikkati gerektiren birçok didiklemeyle cevaplanabilecek bu soruları tartışmayı amaçlamıyorum. Burada göstermeye çalıştığım, eğitimde izlenen yol açısından, hukuk eğitimiyle felsefeye dayanan insan hakları eğitimi arasında önemli bir farklılık olduğudur. Hukuk eğitiminde, öğrenci, bir insan hakkının çığnendiği bir durumla karşılaştığında nereye bakması gerektiğini öğrenir. Sözgelimi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin önündeki bir olayda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin olaya uygulanabilecek maddesini bulması ve hukukta yoruma ilişkin öğrendiği bir yola göre bu maddeyi uygulaması gerektiğini bilip buna göre hareket eder. Önceden belirlenmiş, kişilerin geneline uygulanabilir ve sürekli nitelikteki bir kural, kural o olduğu ve hukuksal yorum onu gerektirdiği için o olaya uygulanır. Felsefeye dayanan insan hakları eğitimindeyse, genellikle, öğrenci önce yaptığı şeyin ne olduğunu, ne anlama geldiğini öğrenir. Bunu, bir kuralın yazılı metninden veya sözlü ifadesinden değil, öncelikle insanın ve içinde bulunduğu durumun kendisinden hareketle yapar.⁴ Sonra, karşılaştığı o tek olayın nasıl değerlendirileceğini, değerlendirmenin doğru olan bir yolundan geçerek saptar ve buna göre bir değerlendirme yapar.⁵

Felsefeye dayanan insan hakları eğitimi, eğitimde izlenen yolun kişiyi getirdiği yer açısından da hukuk eğitiminden ayrılır. Bu eğitimi alarak doğru değerlendirme yapabilmeyi öğrenen biri, insan haklarını korumak için ne yapılacağını bulabilir. Daha böyle bir durum gerçekleşmeden, böyle bir durum gerçekleşmesini engelleyebilir. Prof. İoanna Kuçuradi'nin derslerinde sıklıkla vurguladığı üzere, felsefeye dayanan insan hakları eği-

*Bu yazı, 12.12.2022 tarihinde T.C. Maltepe Üniversitesi İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından düzenlenen “İnsan Hakları Eğitimi ve Sağlayabildikleri” başlıklı yuvarlak masa toplantısında yapılan sunuşun gözden geçirilmiş hâlidir. Öğretici açıklamalarıyla metnin gözden geçirilmesindeki etkisi için kıymetli hocam Prof. Sevgi Şahintürk'e çok teşekkür ederim.

** Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Mali Hukuk Anabilim Dalı.

¹ Hukukta “altlama” faaliyetine dair açıklamalar için bkz. Vecdi Aral (2021), *Hukuk ve Hukuk Bilimi Üzerine*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 7. Baskı, s. 180 vd.

² İnsanın varlık yapısına dair açıklamalar için bkz. Takıyettin Mengüşoğlu (2017), *İnsan Felsefesi*, Ankara: Doğu-Batı Yayınları, 2. Baskı, s. 95 vd.

³ Bir şeyin insan hakkı olmasının anlamına dair bkz. İoanna Kuçuradi (2018), *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 4. Baskı, s. 1 vd.

⁴ Böylece tekil olanın, şimdi ve burada olanın dışına çıkabilir. Bu konuda bkz. Betül Çotuksöken (2012), *İnsan Hakları ve Felsefe*, İstanbul: Papatya Yayıncılık, 2. Baskı, s. 53 vd.

⁵ Doğru değerlendirme için bkz. İoanna Kuçuradi (2018), *İnsan ve Değerleri*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 7. Baskı.

timi “olmasın diye”dir. Bu kişi, her şeye rağmen, böyle bir durumla karşılaştığıdaysa, karşılaştığı durumun kendisinden kaynaklanan birtakım soruları sorabilir. Böylece, örneğin, hâkimlik, avukatlık veya savcılık gibi, yaptığı değerlendirmelerin belirleyici özellikte olduğu görevleri üstlendiğinde, yapacağını/yapmayacağını, kural o olduğu ve hukuksal yorum onu gerektirdiği için değil, yapılması gereken o olduğu/olmadığı için yapar/yapmaz. Bir hukuk kuralının bir olaya uygulanması aşamasına giden tüm yollardan, neyin ne olduğunu bilerek ve görerek geçmesi, kimi zamansa böyle bir kuralın uygulanmasına ilişkin ihtiyacı büsbütün ortadan kaldırması böylece mümkün olur. Elbette, bu biraz daha meşakatkatli olabilir.

Bu farkı daha açık kılmak için, Heinrich von Kleist’in 1810 yılında yayımlanan *Michael Kohlhaas* isimli uzun öyküsünden örnek verilebilir.⁶ Öykünün konusu kısaca şöyledir: At taciri Kohlhaas 1532 yılında Leipzig’de bir panayıra giderken, yolda bir soylu tarafından iki atına el konur. Uğradığı zararın tazmini için mahkemeye yaptığı başvuru sonuçsuz kalır. Bu gerilimli süreçte, Kohlhaas çok sevdiği eşini de kaybeder ve deyim yerindeyse bir eşkıyaya dönüşür. Hem soylulara, hem de devlet makamlarına, olağan olmayan yollardan meydan okumaya başlar. Sonunda Kohlhaas’ın zararı tazmin edilir, ama bu meydan okumasından dolayı ayrıca mahkûm edilir. Hukuk eğitiminden geçen biri de, Kohlhaas’ın içinde bulunduğu durumu değerlendirdiğinde, muhtemelen kitabın sonundaki gibi bir sonuca ulaşacaktır. Yani, hukuk düzeni içerisinde hem Kohlhaas’ın zararını tazmin edecektir, hem de Kohlhaas’ın yanlış davranışlarının cezasını verecektir. Kohlhaas’ın öyküsü, 1532 yılında değil, dörtüzdoksan yıl sonra, bugün yaşanıyor olsaydı, Kohlhaas’ın Alman Anayasasının 14. maddesinde koruma altına alınan mülkiyet hakkından, 103. maddesinde koruma altına alınan adil yargılanma hakkından; benzer şekilde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesinde koruma altına alınan adil yargılanma hakkından ve 1 Numaralı Ek Protokolün 1. maddesinde koruma altına alınan mülkiyet hakkından söz edilebilirdi. Belki de, Kohlhaas talep ettiğini kendi başına elde etmek için harekete geçmez, Almanya’nın insan haklarını çiğnediğini Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuru için hazırladığı bir dilekçede tartışırdı.⁷

Bununla birlikte, felsefeye dayanan insan hakları eğitiminin sağladığı gözle bakınca, konunun uğ-

raştırıcı yönlerini görmek kolaylaşır. Bir kere burada Kohlhaas’ın mülkiyet hakkından söz edilir: Mülkiyet nedir, mülkiyet hakkı ne demektir, mülkiyet hakkı bir insan hakkı mıdır, mülkiyet hakkının bir insan hakkı olması ne demektir? Sonra, Kohlhaas’ın yargıya başvurmasından söz edilir: Yargı nedir, bir kurum olarak yargı neden vardır, yargı devletin hangi fonksiyonuna karşılık gelir, devlet nedir, bir devlet ne zaman ve hangi sebeple kişilerin arasına girer, yargıya başvurmak bir insan hakkı mıdır, yargıya başvurmanın bir insan hakkı olması ne demektir, yargıya başvurma hakkı, şayet varsa, çiğnenip çiğnenmediği mahkeme önünde tartışılan asıl hakkın, bu örnekte, mülkiyet hakkının, şayet varsa, getirdiğinden farklı, ek bir talep getirir mi? Diyelim Kohlhaas’ın haksızlığa uğradığı söylenecek: Haksızlık nedir, adaletsizlik nedir, adalet nedir, Kohlhaas’ın duyduğu bir özlem olarak adalet, acaba başka bir şey midir? Buna verilecek cevap, Kohlhaas’ın haksızlığa uğramasını –şayet uğradıysa– etkiler mi, bunu önlemek gerekir miydi? “Gerekirdi” denecekse, mümkün müydü? Kohlhaas’a borçlu olunan –şayet varsa– başta neydi ve şimdi nedir? İşte tüm bu sorular, önce “Nedir?” diye soran ve buna cevap ararken hemen peşinden başka soruları getiren felsefenin bir marifetidir.

Hukuk eğitimi almış biri, insan haklarının çiğnendiği bir durumla karşılaştığında, bu durumun düzeltilmesi için işletilmesi gereken hukukî yolların nerede olduğunu bilir. Nereye başvuracağını, hangi kuralı uygulamaya koyacağını hızlıca bulur ve bunları kullanır. Felsefeye dayanan insan hakları eğitimi almış biriye başta böyle bir durumla karşılaşmamanın yolunu arar;⁸ her şeye rağmen böyle bir durumla karşılaştığıdaysa, büyük olasılıkla önce şaşırarak, karşılaştığı durumun kendisinden kaynaklanan birtakım soruları sorar ve yolunu bu şekilde bulmaya çalışır.⁹ Hukuk eğitimi almış birinin ulaştığı sonuçla, felsefeye dayanan insan hakları eğitimi almış birinin ulaştığı sonuç birbiriyle örtüşebilir. Sınıırım, önemli olan, bu örtüşmenin rastlantıya dayanmamasını sağlamaktır. Bu da felsefenin temel bir sorusunun insan hakları açısından sorulmasını öğrenmekle; sormakla ve yanıtlamaya çalışmakla; buna göre istemekle ve eylemde bulunmakla; yani, felsefeye dayanan insan hakları eğitiminin izlediği yoldan muhakkak geçmekle mümkündür. Ancak bu şekilde, bir insan, belli bir durumda, insan haklarını korumak için ne yapabileceğini tam anlamıyla görebilir. Yaşamın bütün bu karmaşıklığı içinde kendisine düşenin ne olduğunu ancak böyle saptayabilir/im/iz.

⁶ Heinrich von Kleist (2017), *Michael Kohlhaas*, çev. Bilge Uğurlar ve Türkis Noyan, İstanbul: Can Yayınları, 9. Baskı.

⁷ Bu tür hukuk belgelerinin bugünkü varlığını belki Kohlhaas gibilere borçlu olduğumuz da unutulmamalıdır.

⁸ Kaçarak değil, böyle bir durumun gerçekleşmesine yol vermemek.

⁹ Felsefe sorularının şaşırma içermesine dair bkz. Nermi Uygur (2018), *Felsefenin Çağrısı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 9. Baskı, s. 31.

Cemal Gökçe

“GÜVENLİ YAPILARDA OTURMAK EN TEMEL İNSAN HAKKIDIR”

6 Şubat depremiyle birlikte, depreme ne kadar hazırlıksız olduğumuzu bir kez daha gördük, ülkeye dev bir enkazın altında kaldık. Oysa insanların ölümüne neden olan deprem, sel, heyelan, hortum gibi doğa olayları değil, bizzat kendisi de bir insan olan mimar, mühendis, müteahhit, işçi, imar iznini onaylayan yetkili. Yani doğanın insanı cezalandırmak gibi bir amacı yok. TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Önceki Dönem Genel Başkanı Cemal Gökçe ile deprem gerçeğini, yapılarımızın neden yıkıldığını, bir insan olarak mimar/mühendis/şehir plancısının sorumluluğunun ne olduğunu ve etik bilginin önemini konuştuk.

SÖYLEŞİ: *Elif N. Hamidi*

Bugün doğal afetler sonucunda karşı karşıya kaldığımız büyük yıkımların, can kayıplarının nedeninin, teknolojik yetersizlik ya da bir binanın, bir köprünün, bir barajın vb. teknik açıdan nasıl yapılması gerektiğiyle ilgili bilgi eksikliği olduğunu söyleyemeyiz, sanırım. Eksik olan başka bir şey var gibi, ne dersiniz?

Ülkemiz, coğrafi konumu ve genç-tektonik yapısı nedeniyle sık sık çeşitli büyüklüklerde deprem yaşıyor. Yine 11 ilimizi önemli ölçüde etkileyen çok büyük bir deprem yıkımıyla karşı karşıya kaldık. Çok sayıda can kaybettik. Ayrıca kaybettiklerimizin yanında çok büyük olumsuzluklarla bir kez daha yüzleşeceğiz. Bu depremin ortaya çıkarmış olduğu sosyal, siyasal, psikolojik, ekonomik, demografik sorunların azaltılması ve çözümü hiç de kolay olmayacak! Yaşamış olduğumuz kentler yüksek binalar, AVM’ler, gerekli-gereksiz köprü ve yollarla işgal edilmiş ve esir alınmıştır. İhtiyaç temelli olması gereken yapıların yerini, önceliği olmayan projeler almıştır. Kentler giderek metalaşmıştır. Kentlerde üretilen yapıların kullanım değerleri yerine, değişim değerleri üzerinden hareket edilmiş, güvenli bir çevre ile güvenli evlerde yaşamının yerini güvenlik adına yapılan düzenlemeler almıştır. Deprem tehdidi araçsallaştırılarak konut yapılmış, piyasada sürekli bir hareket oluşturulmuştur. İç göç hızlandırılarak kentlerin nüfusu artırılmış, yapılan inşaatlar nedeniyle kentlerin doğal yapısı giderek bozulmuştur.

Deprem fiziksel bir olaydır. Fakat 6 Şubat depremiyle 11 ilimizin yıkılması ve ortaya çıkan can ve mal kayıplarını sadece fiziksel bir olaya bağlamak gerçekçi bir değerlendirme olmaz. Deprem yıkımları ve can kayıplarının özünü başka yerlerde aramak çok daha doğru olur. Onbinlerce yıldır insanlar doğanın bir parçası olarak yaşamış ve doğadan kaynaklanan sorunlarla baş etmeyi öğrenmişlerdir. Bugün yine doğadan, meteorolojiden ve teknolojiden kaynaklanan deprem, su taşkınları, heyelan, çığ düşmesi, yangın, fişek patlaması ve benzeri bir dizi olaylarla karşılaşmaktayız. Ortaya çıkan bu olaylar çoğunlukla

ülkemizde can ve mal kayıplarına neden oluyor. Normal olaylar bile ülkemizde afete dönüşüyor. Bırakalım büyük depremleri, orta büyüklükte depremler de can kayıpları yaratıyor. Yağan yağmur, kar ve dolu gibi meteorolojik olaylar çoğu kez su taşkınlarına neden olduğu gibi ciddi ölçüde can kayıpları da yaratıyor.

Çığ altında kalanları kurtarmaya gidenler de çığ altında kalıp yaşamlarını yitiriyorlar. 2020 yılında Van ilimizde çığ altında kalan altı kişiyi kurtarmaya giden 35 kişi de çığ altında kalarak yaşamlarını yitirmişlerdi. Bir süre önce Adapazarı-Hendek Fişek Üretim Fabrikasında ortaya çıkan patlamada çok sayıda can kaybı olmuştu. Olaydan birkaç gün sonra enkaz yerini boşaltanlar da patlama nedeniyle yaşamlarını yitirmişlerdi. Çıkan orman yangınları günlerce söndürülemiyor, orman içerisinde bulunan ağaçlar ve diğer canlılar yanıyorlar. Her yıl trafik kazalarında yedi binden fazla insanımızı kaybediyoruz. İş kazalarında (cinayetlerinde) her yıl iki bin civarında insanımız yaşamını yitiriyor. Maden ocaklarında denetim ve teknoloji eksikliğinden kaynaklanan iş cinayetleri sürekli olarak ülkemizin gündemini işgal ediyor.

İnsanların ölümüne neden olan, aslında deprem, sel, heyelan, hortum gibi doğa olayları değil, bizzat kendisi de bir insan olan mimar, mühendis, müteahhit, işçi, imar iznini onaylayan yetkili. Yani doğanın insanı cezalandırmak gibi bir amacı yok. Ama bir mimar/mühendis/imar iznini onaylayan yetkili doğayı hesaba katarak iş yapmalı. Oysa dere yatağına ev yapılıyor, bir tsunami ile zarar görebilecek nükleer enerji santralleri yapılıyor. Bugün neden hâlâ doğa hesaba katılmıyor?

Doğadan ve teknolojiden kaynaklanabilecek olaylara karşı hazırlıklı olunmadığı, bilgi ve liyakat düzeyinin yetersiz olduğu, insan-doğa-çevre gibi yaşam alanları ve yaşam alanlarında bulunan tüm varlıklara karşı yeterli ölçüde saygılı olunmadığı gün gibi ortada. Ayrıca ülkemizi yönetenler, ortaya çıkan can ve mal kayıplarının neden ve sonuçlarını çoğu kez “kader” olarak ilân etmektedirler. Oysa “afet” bir olayın kendisi değil, ortaya çıktığı acı sonuçlardır. Deprem ve diğer doğa olayları sonuçları itibarıyla can ve mal kayıpları yaratmamışsa, ortaya acı sonuçlar çıkmamışsa, bir olayın afet olarak tanımlanması düşünülemez. Açıkçası yukarıda açıklamaya çalıştığım birbirinden bağımsız gibi görülen bütün olaylar, sadece olay olarak kalmayıp afete dönüşmesi sadece bir ihmâl ve kader olarak açıklanamaz! Ülkemizin toprakları inşaat sektörünün bir arazisi olarak görülmektedir. Bu nedenle ticarî kaygı, teknik kaygının ve insan haklarının önüne geçiyor.

Bir mimar/mühendis, insanların insanca yaşayabileceği ev, okul, hastane ve bu gibi mekânları tasarlamak ve inşa etmekle sorumludur. Ancak gerçeklik

böyle değil. Neden hâlâ depreme dayanıklı yapı üretmiyoruz, yapılarımız neden yıkılıyor?

Birinci yaşam alanımız doğa ve çevremiz, ikinci mekânımız ise güvenli bir yer olarak sığınmamız gereken evlerimizdir. Oysa ülkemizde üretilen konutların büyük çoğunluğu kullanım değerinden daha çok değişim değerlerine bağlı olarak üretilmektedir. Açıkçası 6 Şubat 2023 depremine kadar 100 binden fazla insanımızı yaşamını yitirmiş, 700 bine yakın konut ve işyeri kullanılmaz hale gelmiştir. Her yıl orta ve üstü büyüklükte, can ve mal kayıplarına neden olan depremlerle karşılaşmaktayız. Bu nedenle yeterli ölçüde tecrübeye sahip olmamız ve depreme dayanıklı yapı üretmemiz gerekmez miydi? Üzülerek ifade etmem gerekir ki 6 Şubat 2023 tarihinde 11 ilimizi yıkan deprem bilinmeyen bir deprem değildi. 2017 ve 2019 yılında Hatay’da yapmış olduğumuz iki ayrı çalıştayda, bölgenin depremselliği ve var olan yapı stokunun deprem güvenli olmadıkları defalarca ifade edilmişti. Nitekim 6 Şubat depreminin ortaya çıkarmış olduğu acı sonuçlar bizler için bilinmeyen bir durum değil, bilinenlerin açık bir şekilde ortaya çıkmasıydı.

Peki, yapılarımız neden yıkılıyor? Ülkemizde hızlı nüfus artışının ortaya çıkardığı kentler belli bir planlamanın sonucu olarak değil, plansız ve gelişigüzel bir şekilde büyümüş, büyütülmüştür. Doğal ve kültürel değerlerimiz plansız ve kaçak yapılaşmanın baskısı altında kalmıştır. Önemli tarım alanlarımız, ormanlarımız, kıyılarımız, su havzalarımız, dolgu ve alüvyonlu topraklarımız büyük ölçüde yapılaşmaya açılmıştır. Bu yapıların önemli bir kısmı mühendislik hizmeti almamış, hatta kaçak olarak üretilmiş olan yapılardır.

Bir doğa olayı olan depremlerin önlenemeyeceği biliniyor. Oysa bilime ve bilgiye dayalı kent planlarıyla birlikte “Bina Deprem Yönetmelikleri” dikkate alınarak üretilen yapıların, deprem zararlarını ve can kayıplarını büyük oranda azaltacağı yıllardır söyleniyor. Ayrıca deprem yıkımlarıyla baş edebilmenin en etkili yolu olan bilimsel, teknik, yasal, idari, ekonomik, hukuki ve sosyal faktörlerin göz ardı edildiği de biliniyor. Yaşanan her deprem sonrası ortaya çıkan can kayıpları ve hasarların nedenlerinden daha çok, depremin sonuçları ve fay hatları tartışılarak sorunun özünden uzaklaşılması sorunları daha da büyütüyor.

Yara sarmaya dayalı (onu da yapamıyoruz) gününbirlik çözümler yerine daha kalıcı, kurumlaşmayı amaçlayan doğru bir imar ve yapılaşma düzenimiz yoktur. İnşaat sektörü kalkınmanın önemli bir yolu olarak görülmüş, “yap da nasıl yaparsan yap” anlayışı yapılaşmanın önemli bir odağı haline gelmiştir. Güvenli konutlarda oturmak, sağlıklı ve yaşanabilir bir çevrede yaşamak bir temel insan hakkı olmasına rağmen ticari kaygı yapı güvenliğinin önüne geçmiştir. Açıkçası ülkemizin ve kentlerimizin elinde bütünlüklü bir “Sakınım ve Eylem Planı” yoktur. Bu nedenle kentlerimizde bulunan yapıların deprem güvenliği olmadığı gibi çevre güvenliği de bulunmamaktadır. Denetimsiz ve kaçak yapılaşmanın üstüste yığılarak

oluşturduğu kentler, başta İstanbul olmak üzere, getirilen imar aflarıyla çok daha güvensiz bir hale gelmiştir.

Bu olumsuzluklara ilâve olarak gerek imar ve yer seçim kararlarında, gerekse yapı tasarımı ve yapı üretimi sürecinin bilgi ve yetkinliğe dayalı bir şekilde denetlenememesi, sorunun önemli nedenlerinden birisi olarak görülebilir. Ülkemizin toprakları, inşaat sektörünün bir arazisi olarak görüldüğü için, “yap da nasıl yaparsan yap” anlayışı yapı üretim sürecinin önemli bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşamış olduğumuz depremler göstermiştir ki ülkemizde sadece konut nitelikli yapılar yıkılmıyor: Hastane, okul, yol, köprü ve havalimanı gibi kamu yapıları da deprem sonrası yıkılıyor veya kullanılamaz hale geliyor. Bu nedenle kamu yapılarının hasar görmesini ve kullanılamaz bir duruma gelmesini hangi ahlâk ve bilimsel metotlarla anlatacağız?

Peki, bütün bunlarda sorumlu kim?

17 Ağustos 1999 depreminin ardından sorumlu olarak birkaç mühendis ile birkaç müteahhit bulunup cezalandırılmıştı. 6 Şubat depremi sonrası yine sorumlu aranıyor! Bulur muyuz, çok da emin değilim. Oysa açıkta kalan çok soru var: Kentlerde yapılaşmaya açılan yerlerin kararını kimler, neye göre veriyorlar? Yapılaşmaya açılan yerlerin mikro bölgeleme çalışmaları yapılmış mı? Yapı güvenliği ile ilgili hesaplar yapılmadan önce zemin etüt raporları bilimsel ve mühendislik ilkeleri dikkate alınarak düzenlenmiş mi? Yapıların oturacağı zemininin özellikleri ve zemine gelecek yapı ağırlığına göre temel sistemi oluşturulmuş mu? Zemin, temel ve üst yapı arasında doğru bir ilişki kurularak gerekli olan hesaplar yapılmış mı? Tasarım ve tasarım hesaplarını denetleyenler liyakat sahibi mi? İnşaata başlama ruhsatı (belgesi) nasıl ve nelere göre veriliyor? Yapı üretim sürecinde kullanılan malzemeler standartlara uygun mu? Yapı üretim sürecinde yeterli ve gerekli bir denetim yapılıyor mu? Yapı kullanma izin belgeleri nasıl veriliyor? Yapı kullanım süreci içerisinde gerekli olan denetimler yapılıyor mu? Yapı kullanma izin belgesi olan yapıların üzerine sonradan kaçak kat ilâveleri yapılmış mı? Yapıların kullanım evresinde yapının taşıyıcı sistemine zarar verilmiş mi? Yapı denetimini yapacak olan denetim firmasını yapı sahibi mi, yoksa müteahhitler mi belirlemişlerdir? Bu gibi çok sayıda soruyu sıralamak deprem yıkımlarının önemli nedenleri olarak söylenebilir.

Yukarıda sıralamış olduğum soruların yanıtları çok basit olmasına rağmen, bilimsel ve teknik kurallar işletilmediği gibi teknik kadroların görevlerini yeterli ölçüde yaptıklarını veya yapabildiklerini söylemek de oldukça zordur. Siyasetin ve onun uzantılarının rantçı hesaplarına teknik kadrolar da çoğu kez ses çıkarmamış, masa önü veya masa arkasında yıkımları hazırlayan ahlâk ve etik dışı işbirlikleri oluşmuştur. Açıkçası aşağıdan yukarıya kadar tüm imar hareketlerinin öznesi olması gereken mühendis ve mimarların yapı üretim süreçlerinden dışlanması sorunu giderek büyümüştür. Yapı imar haklarının ve üretim süreçlerinin asıl karar vericileri müteahhitler veya onlar gibi düşünen siyaset kurumudur.

“Yapı Denetim Yasası” ve mühendislerin/mimarların imza yetkisi hakkında neler söylersiniz?

1938 yılından kalan, 3458 sayılı “Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Yasa”ya göre okulu yeni bitiren bir mühendis ve mimar her türlü tasarımı yapabilir. Yeni mezun mühendisin/mimarın böyle bir yetkiye sahip olduğunu belirten bir yasa var. Bu yasaı değiştirmeyen siyaset kurumu yıllardır sorunu görmezden gelmiştir. Ayrıca 4708 sayılı “Yapı Denetim Yasası” adıyla çıkarılan bir yasa var. Bilimin ve tekniğin gerektirdiği ölçüde yapı tasarımlarını denetleyebilme yetki ve yeterliliğine sahip olmayan bir düzen var. Yapı Denetim Kuruluşları ve buralarda çalışan denetim elemanları ne yazık ki imzacı durumuna düşmüşlerdir. Yapı üretim sürecinin asıl öznesi olması gereken mühendis, mimar ve şehir plancılarında meslekî yetkinlik aranmamakta, hizmet üretiminin temel koşulu sadece diploma olarak görülmektedir. Oysa bir mühendisin mesleğini sürdürebilmesi için diploma almış olması ön koşul olarak görülmeli, temel koşul ise mühendisin meslekî ve ahlakî yetkinliğine dayalı bir belge sisteminde aranmalıdır. Bu nedenle yıkımların asıl sorumlusu, gerekli olan yasal düzenlemeleri yıllardır yapmayan ve ülke topraklarını “inşaat sektörünün bir arazisi” haline getiren siyaset kurumudur, rant düzenidir.

Hemen her mesleğin meslek etikleri var: mühendisler/mimarlar/şehir plancıları için de meslek etik ilkeleri var mı? Meslek etikleri, mühendislerin/mimarların/şehir plancılarının insan hakları sorunlarını görmesini sağlıyor mu sizce?

17 Ağustos 1999 Gölcük merkezli ve 12 Kasım Düzce merkezli deprem sonrası, çeşitli yasal düzenlemeler ve uygulamalar gündeme gelmişti. Özellikle can ve mal güvenliğini sağlamakla görevli olan mühendis ve mimarlık öğretimi ve eğitiminde “Etik ve Meslek Etiği” konusu deprem yıkımının sıcaklığı döneminde sıkça tartışılmıştı.

Ülkemizin değerli bilim insanlarından olan sayın İoanna Kuçuradi ve Betül Çotuksöken hocalarımızı zaman zaman odamıza davet ederek mesleğimizin yapıma biçimini, etik ve ahlâk konusunu iki değerli felsefecimizden dinledik, onlardan çok şeyler öğrendik. Fakat etik konusu gerek üniversitelerde gerekse meslek odalarında yeterli ölçüde ilgi görmedi, halen de görmüyor. Mühendislik, mimarlık ve şehir plancılığı öğrenimi yapılan birçok okulda zorunlu ders olarak okutulmamaktadır.

Ahlâk ve etik konusunun “Ahlâk Felsefesi” kapsamında değerlendirildiğini biliyoruz. Açıkça söylemek gerekir ki felsefe, meslek insanlarına çok farklı pencereler açtığı gibi olaylar ve sorunlar karşısında bir “duruş” geliştirmelerini de sağlıyor. Her toplumun kabul ettiği ahlâk kuralları vardır: Doğru-yanlış, iyi- kötü-ayıp gibi. İnsanlar tekil olarak kendilerine dayatılan kurallar üzerinde düşünüp, o kural ve değerlerin dışına çıkmak isterler. “Doğru olan nedir?” diye sorarlar. Deprem tehlikesinin fazla olduğu bir ülkede yaşıyoruz. Mühendis ve mimarların

“bu durumda ne yapmam gerekir?” diye düşünmeleri ve sorgulamaları son derece önemli bir konudur. Özellikle meslek insanlarının “ne yaparsam doğru olur, hangisi daha iyidir?” noktasına gelmiş olmaları, kendilerini ve var olan düzeni sorgulamalarını, meslek etiği bakımından nelerin yapılması gerektiğini yeniden düşünmelerini sağlar. Düşünme ve sorgulamanın başladığı yerde de “meslek etiği” konusu gündeme gelmektedir. Genel olarak ülkemizde, özel olarak da meslek insanlarında yeterli bir bilincin ve erke karşı gerekli bir direnme gücünün olmadığı çok açık.

Bir mimarın, mühendisin, şehir plancısının, imar izni için imza veren yetkilinin vb. işini iyi yapmasının yolu nereden geçiyor sizce? Meslekî ve teknik bilgi, sorunları çözmeye yetiyor mu?

20. yüzyıl sanayileşmenin daha da gelişip güçlendiği bir dönemdir. Bu yüzyılda doğa çok fazla kirletilip tahrip edilmiştir. Ekonomik ve politik gelişmeler çoğu zaman toplum ve insanlarda var olan ahlâkı ortadan kaldıracak karmaşık bir durum yaratmıştır. Bilim ve teknoloji alanında ortaya çıkan gelişmeler, tıp, bilişim ve mühendislik alanında yeni ahlâkî problemlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Ayrıca 20. yüzyılda yeni mesleklerle birlikte büyük ölçekli hizmet sektörü ortaya çıkmıştır. Her meslek aynı zamanda sadece kendisini ve onu yapanları değil, toplumu da büyük ölçüde ilgilendirir hale gelmiştir. Bu kapsamda mesleklerin yapıma biçimleri “kamu yararı ve değerler sistemini” ilgilendirdiği gibi, mesleğin olgusal yanının da dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle bir mesleği yapan insanlar, ulusal ve evrensel ölçekte felsefi bilgidен hareketle yeni kodlar oluştururlar. Mesleğin yapıma biçimini yazılı olarak kurallaştırırlar. Açıkçası bir meslek sahibinin işini iyi yapması her zaman istenen ve kabul gören bir durumdur. Bunun için meslek sahibinin bilgisi ve mesleğinin uzmanı olması elbette ki önemlidir. Bir mühendisin/mimarın bilgisi ve mesleğini yeterli ölçüde bilmesi gerekli olsa da yeterli değildir. Bir meslek insanının meslekî faaliyetini sürdürürken, mesleğin özünde bulunmayan bir yere savrulmuş araç değerlerin peşinden koşması –örneğin sadece para kazanmayı amaçlaması– insanın duygu, düşünce ve davranışlarını yönlendiren güzellik, kıymet bilirlilik ve iyilik gibi insanî adımların dışına çıkmış olması asla doğru görülmez. Bir hekim veya bir mühendis, meslekî bakımdan çok bilgisi olabilir. Ancak bir hekim hastalarından, bir mühendis ise üretimini yaptığı işin güvenlik, teknik ve sağlıklı çevre kurallarına uygunluğundan önce, bilgisini paraya nasıl dönüştürebileceğini düşünürse, işin özüne uygun olmayan bir davranışın içine girmiş demektir.

Meslek insanlarının bilim, teknik, çevrenin korunması ve toplum yararına göre saf tutması yerine, kişi yararını gözeterek mesleğini yapması durumunda evrensel ölçülerde oluşturulan “etik” kodlar elbette ki gündeme gelmektedir. “Meslek etiği” olarak adlandırılan bu

¹ <https://www.hope-based.com/about>

kodlar, insanın doğru ve adil olmayan bir yola girmesini engellemek amacıyla düzenlenmiştir. Bu nedenle bir mühendisin bilgili olması, ileri bir uzmanlığa sahip olması hiçbir zaman yeterli olamaz. Betül Çotuksöken Hocanın dediği gibi “Bir mesleğin, (aynı zamanda bizim mesleğimizin), açıkçası mühendislik mesleğinin sadece iyi bir şekilde yapılmış olması yeterli olmaz. Yapılan hizmet ve iş üretimi hangi yararı ortaya koyuyor? Yapılan işler toplum yararı sağlamayıp sadece o işi yapan kişiye veya kişilere yarar sağlıyorsa, değer bilgisinden ve meslek etiğinden uzaklaşmış demektir”.

Toplum yararını sağlayacak olan olgu, meslek etiğidir. Açıkçası doğru olanı yapmayanlar ve toplum yararını dikkate almayanlar için bilgili olmak, aynı zamanda tehlikeli bir araç haline de gelebilir. Açıkçası bilgili olmak insanlara bir öngörü sağlayabilir, ama asıl olan kavramlardır. Mühendisin her zaman bilgiye dayalı bir açılımı olması gerekir. Bu nedenle mühendis, imza atan bir kişi olarak yaptığı işten meslekî olarak her zaman sorumlu olmak durumundadır. Meslek insanının aynı zamanda kamu görevlisi olarak bir sorumluluğu vardır. Bu nedenle meslek insanlarının kapsamlı ve gerekçeli düşüncelerine her zaman ihtiyaç duyulur. Bu nedenle mühendis etiği, öğretim programlarında zorunlu olmalı, etik konusu sadece teorik düzeyde anlatılmamalı, anlatılan konulara bağlı olarak olgu çözümlenmeleriyle birlikte verilmelidir. Ülkemizde alışkanlık haline gelen “bir şey olmaz” anlayışından kesinlikle vazgeçilmelidir.

Ülkemizde adaletli bir duruşu savunarak “ne yaparsam doğru olur?” anlayışıyla hareket etmenin kaçınılmazlığı açıktır. Bilimin teknolojiye indirildiği bir anlayışla yetişiyoruz. Bilim olmadan teknolojinin ortaya çıkma şansının olmadığını ne zaman öğreneceğiz? Oysa var olan bilim ve bilgilerden hareketle yeni bilgiler ve yeni teknolojiler üretilebilir. Mühendisler yaptıkları işlerden sorumludurlar. Sorumlu olmak, aslında soruna cevap vermekle eş anlamlıdır. Soruna cevap vermeyen sorumluluk olmaz.

Mühendis, yaptığı işlerin ve kullandığı imzanın bir öznesidir. Toplumdaki yeri ve yaptığı iş nedeniyle kamusal bir sorumluluğa sahiptir. Kamu görevi yapmanın aynı zamanda insan haklarını korumak anlamına geldiğini bilmeli, bu konuda gerekenleri yapmalıdır. Mühendis çoğu zaman işini yapıp kenara çekiliyor. Oysa yaptığı işin altında mühendisin imzası vardır. Kullanmış olduğu imza nedeniyle kamu adına hareket etmektedir. Bu nedenle her zaman sorumluluk taşıyan biridir ve yaptığı iş nedeniyle her zaman sorumludur. Mühendis aynı zamanda potansiyel olanı aktüel alana taşıyan, insan-insan ilişkisi, insan-doğa ilişkisi, insan-kültür ilişkisine müdahale eden ve açıkçası dünyayı değiştiren kişi olduğunu bilmek zorundadır.

Bugün afet yönetiminden ne anlıyoruz ve bu konuda neler yapıyoruz?

Bugüne kadar üç kez yapılan “Birleşmiş Milletler Afet Riski Azaltma Konferansı”nda önemli kararlar alın-

mıştır. Dünya artık afetlere müdahaleden daha çok toplumların afetlere dayanıklı olmasını sağlayacak önlemlerin alınması gerektiğini kararlaştırmıştır. Afet yönetimi artık afet olduktan sonra müdahale edilecek bir yöntem olmayı değil, afet olmadan önce gerekli olan hazırlıkların yapılması, afetlere hazırlıklı olma kapasitesinin artırılması gibi konuları öne çıkarmaktadır. “Afet risklerini azaltma” kavramı dar, teknik bir disiplini olmaktan çıkarak, sürdürülebilir gelişmeye odaklı çok daha geniş bir harekete dönüşmektedir. Afetler artık dünyada bir kalkınma sorunu olarak ele alınıyor. Çünkü afetlerden sonra önemli ölçüde can ve mal kayıpları ortaya çıkıyor. Sadece yerel ve merkezî yönetimlerin değil, diğer paydaşların da aktif olarak “risk değerlendirme ve risk azaltılması” konularına katkı yapması gerekiyor. Bu nedenle bütün toplumun acil durum kapasitesinin artırılması için gerekli önlemlerin alınması kaçınılmaz oluyor.

Artık dünyada afet riskleri yoksullaşma, sağlık ve dayanıklılık bağlamında ele alınıyor. Tarihsel olarak baktığımızda afetlerle ilgili konular çoğunlukla afet anı ve sonrası yapılacak “müdahale çalışmalarından” daha çok odağında “risk azaltma, risk değerlendirme ve yoksullaşma” olan kavramlara kaymıştır. Bu nedenle deprem öncesi var olan yapı stokunun deprem güvenlikli hale getirilmesi ve yeni yapılacak olan yapıların deprem yönetmelikleri dikkate alınarak bilim ve teknik kurallara göre yapılması, toplumun bilinçli hale getirilmesi, afetlere karşı dirençli ve dayanıklı olmayı sağlar. Bu kapsamda yasal düzenlemeler yaparak, eğitim, bilinçlendirme, risk yönetimi, afet yönetimi ve sigorta gibi çok boyutlu stratejilerle sorunu masaya yatırarak kapsamlı bir değerlendirme yapmak gerekiyor.

Ülkemizin kentlerinde ne yazık ki deprem riski devam ediyor. Yapı stokumuzun deprem kuvvetlerine karşı güvensiz olduğu 6 Şubat depreminde bir kez daha görülüp anlaşıldı. Topraklarımızda bulunan fay hatlarını başka yerlere taşıyamayacağımıza göre, deprem tehlikesini dikkate alarak yapıların deprem güvenli olacak şekilde üretilmesi gerekir. Üstelik ülkemizde oluşan depremlerin yıkıcılığı konusunda son derece bilgili ve tecrübeli olmamıza rağmen, kurumsal aklın harekete geçirilmemesi büyük bir eksiklik olarak karşımızda duruyor. Kurumsal aklın ve dayanışma kültürünün mutlaka harekete geçirilmesi gerekiyor.

Afet, bir olayın kendisi değil doğurmuş olduğu sonuçlardır. Bu nedenle afet öncesi alınacak önlemler, afet sonrası yapılacak müdahaleleri çok daha kolaylaştırır. Bir deprem öncesi öngörülebilir olan riskleri azaltıp yapı stokunu deprem güvenli hale getirmişseniz, deprem sonrası yıkılan yapı sayısı az olacağı gibi ortaya çıkan can kayıpları da minimum ölçüde kalır. Depremler meydana geldikleri bölgenin altyapısını ve ekonomik düzenini bozmakla kalmayıp, başka sorunlar da ortaya çıkarıyor. Deprem öncesi yapılacak olan bir dolarlık yatırım, deprem sonrası yedi ila on dolarlık bir ekonomik kaybı önlediği gibi, can kayıplarını da asgarî seviyeye indirir.

MERKEZ'DEN...

Merkez Müdürüne İki Ödül ve Bir Onursal Doktora...

Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD) tarafından 2007'den bu yana her yıl, 10 Nisan Laiklik Gününde verilen "Çağdaş Yaşam Cumhuriyet Ödülü" bu yıl Prof. Dr. İoanna Kuçuradi'ye verildi. Törenin açılış konuşmasını yapan ÇYDD Genel Başkanı Prof. Dr. Ayşe Yüksel, Kuçuradi'ye bugüne kadar felsefe, insan hakları ve etik çalışmalarıyla Türkiye'de laiklik ilkesinin yaşatılması ve geleceğe taşınması için verdiği emekler nedeniyle teşekkür etti. Törene video konferans bağlantısıyla katılan Kuçuradi, laikliğin önemini vurgulayarak, kamusal işlerin düzenlenmesinde ve yürütülmesinde insan haklarının belirleyici olabilmesi için, yalnızca dinsel değil, kültürel anlayışların da belirlememesi gerektiğini belirtti.

Geleneksel olarak her yıl 8 Mart Dünya Kadınlar Günü nedeniyle, başarılarıyla çağdaş Türk kadınına ülkemizde ve dünyada en iyi şekilde temsil eden kadınlara Onur, Bilim, Sanat, Medya ve Spor alanlarında Önder Kadın Ödülleri veren Üniversiteli Kadınlar Derneği, Bilim Dalında Önder Kadın Ödülünü, 8 Haziran 2023 tarihinde düzenlenen törenle İoanna Kuçuradi'ye verdi. Sanat Ödülü Gülsün Onay'a, Medya Ödülü ise Sedef Kabaş'a verildi.

Atina Ulusal ve Kapodistrias Üniversitesi Hukuk Fakültesi tarafından, 25 Mayıs 2023 tarihinde yapılan bir törenle, İoanna Kuçuradi'ye Onursal Doktora verildi.

TÜRKİYE'DEN...

"Müziğin Ruhü&Felsefe"de

Schopenhauer, Schelling ve Beethoven Konuşuldu İstanbul Büyükşehir Belediyesi Cemal Reşit Rey (CRR) Konser Salonunun klasikleşen "Müziğin Ruhü&Felsefe" etkinlikleri, sanatseverleri müzik ve felsefe birlikteliğinde buluşturdu. 31 Mayıs 2023 tarihinde gerçekleşen "Schopenhauer ve Müzik Metafiziği" konulu "Müziğin Ruhü&Felsefe" etkinliğinde, Prof. Dr. Yusuf Örnek, müziğin benzersiz gücünün özü söylemesinde yattığını söyleyen Schopenhauer'ı anlattı. Örnek'e piyanoda Kandemir Basmacıoğlu eşlik etti. Sezonun son etkinliği, 24 Haziran'da, "Schelling ve Beethoven" başlığı altında gerçekleştirildi. Yine Örnek'in anlatımıyla, 19. yüzyılın iki dev ismi, filozof Schelling ve besteci Beethoven bir araya geldi. Örnek, Schelling'in

"Mutlak Ben" felsefesinin Beethoven'ın "Mutlak Müziğini" nasıl etkilediğini anlattı. Piyanoda yine Basmacıoğlu vardı.

51. İstanbul Müzik Festivali Söyleşileri

51. İstanbul Müzik Festivali kapsamında, 10 Haziran 2023 Cumartesi günü "Ahlâk ve Etik", 11 Haziran Pazar günü de "İnsan Hakları" konulu iki yuvarlak masa gerçekleştirildi. N. Yasemin Yalım'ın moderatörlüğünü yaptığı ilk gün, İoanna Kuçuradi "Etik ve Sorunları", Sevgi Şahintürk "Değer ve Değerlendirme Sorunları", Zeynep İspir "İnsan Onuru: Kimin Onuru?", şef Can Okan da "Schopenhauer'e Göre Etik: İstmeden Bağımsızlaşmak" başlıklı birer konuşma yaptı. F. Hülya Şimğa'nın moderatörlüğünde devam eden ikinci gün, Kuçuradi'nin "İnsan Hakları Ne Özellikte Haklardır?" başlıklı konuşmasıyla başladı. Ardından Betül Çotuksöken "Kamu Görevi: İnsan Haklarını Koruma Görevi", Gülriz Uygur "İnsan Hakları Açısından Hukuka Bakınca", Esra Nur Erşahin Soltekin "Depremler ve Mimarların Yaşama Hakkını Koruma Sorumluluğu" başlıklı birer konuşma yaptı.

"Kant ve İnsan" Semineri

Türkiye Kant Topluluğu ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi işbirliğiyle, 18 Haziran 2023 tarihinde, Müze Gazhane'de "Kant ve İnsan" konulu bir seminer düzenlendi. Halise Avşar'ın moderatörlüğünü üstlendiği bu seminerde, Prof. Dr. Betül Çotuksöken "Kant'ta Antropolojik Olan Nedir?" sorusuna cevap arayan bir konuşma yaptı. Çotuksöken, konuşmasında tekil-tümel geriliminin Kant'ın "bilme" ve "eyleme" bağlamlarında, köktenci bir biçimde düşünme ve dil tümellerine, başka bir deyişle, tümüyle insansal nitelikli tümellere nasıl bağlandığını, bilgisel ve eylemsel nitelikli olmaya aday tekilliklerin, insansal tümellerle nasıl yasalı kıldığını, Kant'ın *Gelecekte Bilim Olarak Ortaya Çıkabilecek Her Metafiziğe Prolegomena* ve *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi* kitaplarından yola çıkarak anlatmaya çalıştı.

TFK Bülteni Erişime Açıldı

1994-1999 yılları arasında, İoanna Kuçuradi'nin yayın yönetmenliğinde yayımlanan *Türkiye Felsefe Kurumu Bülteninin* tam metinlerine <https://www.tfk.org.tr/tfk-bulteni367.html> sayfasından ulaşılabilir.

Türkiye'de Kadınların Adalete ve Adli Yardıma Erişimine İlişkin Engelleri Anlamak "Türkiye'de Kadınların Adalete Erişiminin Desteklenmesi" başlıklı Avrupa Birliği ve Avrupa

Konseyi ortak projesinin yayını olan ve Gülriz Uygur ve Eileen Skinnider tarafından hazırlanan *Türkiye’de Kadınların Adalete ve Adli Yardıma Erişimine İlişkin Engelleri Anlamak* başlıklı kitap Avrupa Konseyi tarafından yayımlandı.

35. İstanbul Semineri

Türkiye Felsefe Kurumunun 35. İstanbul Semineri, bu yıl 7-8 Aralık 2023 günlerinde, Maltepe Üniversitesi Felsefe Bölümünün evsahipliğinde yüzyüze gerçekleştirilecek. Bu yılın konusu “Herkesçe Bilindiği Sanılan Kavramlar III: Adalet” olacak.

“21. Yüzyılda Hümanizm”

UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Felsefe İhtisas Komitesi, Mersin Üniversitesi işbirliğiyle düzenlenen “21. Yüzyılda Hümanizm” konulu toplantı, 5-6 Ekim 2023 günlerinde gerçekleştirilecek.

DÜNYADAN...

IPO’nun Ruhu ve Patikaları

IPO/Spirit and Pathways başlıklı kitap Bulgaristan, Almanya, Polonya, Romanya ve Türkiye’den küçük bir grubun anlamlı girişimidir. Ivan Kolev, Nuran Direk, Florina Otet, Gerd Gerhardt ve Józef Niżnik tarafından yayına hazırlanan kitabın başında, Ioanna Kuçuradi Felsefe Olimpiadları ile ilgili şunları söylüyor: “Uluslararası Felsefe Kuruluşları Federasyonunun (FISP) yöneticiliğim sırasında gözlemlene fırsatı bulduğum pekçok şeyden biri de şu: birçok eğitim sisteminde, kişilerin bazı düşünsel yetenekleri geliştirilmeye çalışılıyor, ama pek azı kişilerin etik yeteneklerini geliştirmeye ve gözlerini keskinleştirerek baktıklarını görebilecek duruma gelmelerine yardımcı olmayı amaç ediniyor. Bunu başarmak için, Felsefe Olimpiadlarının ulusal düzeyde olduğu kadar uluslararası düzeyde de kurumsallaşması çok önemli. Böylece, ulusal olimpiadların düzenlenmesindeki farklılıklara rağmen, Uluslararası Felsefe Olimpiyadlarının (IPO), Uluslararası Felsefe Kuruluşları Federasyonunun gözetimi altında ve UNESCO Felsefe Bölümü himayesinde gerçekleştirilmesini önerdim. Bunu yapmakla, bu yarışmanın yalnızca düzenlenme amacının gerçekleşmesi için onusuz olamayacak bir koşul olan tarafsızlığını güvence altına almak istemedim, aynı zamanda dünya çapındaki öneminin de altını çizmek istedim. IPO’nun anne ve babalarını kutluyor, IPO’ya katılan ülkelerin artmasını diliyorum. Öyle ki, bu olimpiyatlar için yapılan çalışmalar, ‘ne olsa olur’un değil de, bunun ‘olmaması gerektiği’nin farkına varılmasına katkıda bulunsun.”

Kitapta, FISP Başkanı Luca Maria Scarantino’nun

da bir yazısı yer alıyor. Scarantino bu yazısında, Felsefe Olimpiadlarına katılan öğrencilerin görüşlerinede yer veriyor. Öğrenciler, IPO’nun aynı zamanda uzun süreli dostluklar kurmak için de olağanüstü bir fırsat olduğunu düşünüyor. 2022 yılında düzenlenen Felsefe Olimpiadında altın madalya sahibi olan Giulia’ya göre zafer, bütün kıtalardan gelen ve felsefe tutkusuyla birleşen kız ve erkek çocuklarla bir arada olmaktı: “Felsefe bizim için bir bağ, etkileşim kurabileceğimiz ve ufkumuzu genişletebileceğimiz bir araç oldu. Madalya almak elbette hoşuma gitti, ama bu yaşadığımız deneyimin anlamını gerçekten değiştirmiyor. Olağanüstü olan şey, diğer ülkelerden gelenlerle dünyamızda neler olup olup bittiğini konuşmak ve bunu çok farklı bakış açılarından yapmaktı. Evet, madalya kazandığım için çok mutluyum, ama asıl önemli olan bu değil” diyor.

2022’nin diğer kazananı Tobias da aynı şekilde düşünüyor. Makalesinde, Hannah Arendt’in bir sözünden yola çıkarak suçluluk ve kolektif sorumluluk konusunu irdeleyen Tobias, “Ama asıl şaşırtıcı olan, dünyanın dört bir yanından gelen ve benzer ilgi alanları etrafında birleşen yeni arkadaşlarla tanışmaktı. Bütün bunlar evimdeki hayatımdan o kadar farklı ki, neredeyse gerçek dışı görünüyor. Bu deneyimi hayatımın sonuna kadar yanımda taşıyacağım. Madalya tamamen beklenmedik bir şeydi –katılan herkes bu deneyimin değeri nedeniyle bunu yapmalı” diyor. Scarantino da yazısında, haklı olarak bu gençlerin yaşlarına göre son derece olgun olduklarının söylenebileceğini ifade ediyor ve şunları söylüyor: “Evet, seçilmişler; evet, kendi kuşaklarını kısmen temsil ediyorlar, ancak davranışlarında, bizim gençliğimize kıyasla, yıllar içinde istikrarlı bir şekilde gözlemlenebilen yeni bir şey, yeni bir özellik var. Belki de, bu gençler, işbirliği yapmanın rekabet etmekten daha önemli olduğu, giderek karmaşıklaşan ve çeşitlenen bir dünyaya daha uygundur. Bu dönüşümün doğal olarak farkındalar ve IPO’yu bu kadar özel kılan da bu zaten: eve değişmiş olarak döneceklerini ve kazanacakları madalya ne olursa olsun, önemli bir büyüme anı yaşadıklarını biliyorlar. Birçoğu için, insanın sadece kazanarak büyümediğini, kaybederek de büyüdüklerini, birlikte olarak, akıl yürüterek, tartışarak ve belki de birbirleriyle geçirdikleri bu birkaç günde severek büyüdükünü biliyorlar.”

Ölüm Cezasına Karşı Uluslararası Komisyon

Ölüm Cezasına Karşı Uluslararası Komisyon 5-6 Haziran 2023 günlerinde, Cenevre’de, Komisyon Başkan Yardımcısı ve eski İsviçre Cumhurbaşkanı Ruth Dreifuss başkanlığında toplanmış ve 2024 yılı programını plânlamıştır.

Antropontoloji ya da İnsan-Varlık Bilgisi Felsefenin Gör Deddiği 1

Betül Çotuksöken, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 2023, 256 sayfa.

Dünyaya ve bilgiye yönelişin temelinde insan varoluşunun herşeyi belirlediği yadsınamaz. İnsanın varoluşu ise arada kalmışlıkla karakterize olur. Dış-dünya-düşünme-dil arasındaki ilişkileri inceleyen bir etkinlik olarak felsefe de hiç kuşku yok ki “tarihsel özne”nin, bu arada kalmışlığı yaşayan insanın ürünüdür. İşin bir de diğer tarafı var: varolanlar dünyası. Varolanları, var dediğimiz şeyleri yalnızca dışdünya boyutuna sıkıstırmayıp buna dilin ve düşünmenin ürünlerini de eklediğimizde, daha geniş bir perspektife sahip bir ontolojiye (varlıkbilgisine) duyulan ihtiyaç daha da artacaktır. Uzun yıllardır insan, varlık, bilgi, dil felsefesi ve etiğin temel sorunlarıyla uğraşmakta olan Betül Çotuksöken, bu kitabında işte bu iki ucu bir araya getiren yeni bir kavramla karşımıza çıkıyor: antropontoloji.

Yeni Başlayanlar için Felsefeye Kısa Bir Giriş

Betül Çotuksöken, Papatya Bilim Yayınevi, İstanbul, 2023, 144 sayfa.

Yeni Başlayanlar için Felsefeye Kısa Bir Giriş’in temel amacı felsefi söylemlerin çoğulluğunda yitip gitmemek, yalınlığı yakalamak, felsefi olanla olmayanı ayırt edebilmek. Felsefe dünyasındaki bu denli farklı yazma çabası, ortak paydasına ya da paydalarına nerede ulaşıyor? Felsefenin nabızı nerede atıyor? İnsanın, bilginin, yaşamın bütünlüğü nerede kendini ele veriyor? Yaşama dünyasının karmaşıklığından nasıl kurtulabiliriz ya da karmaşıklıkla nasıl başa çıkabiliriz? Felsefe burada en büyük yardımcımız. Çünkü felsefe “dışdünya-düşünme-dil” ya da “varolan-kavram-terim/sözcük” arasındaki ilişkilerde varoluyor; “insan-dünya-bilgi/bilgi olmayan ilişkilerinin arasında felsefe bir “düşünme yolu”, “bilme yolu” ve bir “yaşama yolu” olarak beliriyor.

İnsancıl Düşüncenin Gelişmesine Bir Katkı

Ali Seydi Beyin Terbiye-i Ahlâkiye ve Medeniye’si
Abdullah Kaygı, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 2023, 288 sayfa.

Yazarının Yüksek Lisans Tezi olan bu kitapta, Ali Seydi Beyin etik görüşünün temelinde olan insan görüşü ile ödev görüşü, ödev de yerine getirilemeyince ortaya çıkan sorumlulukla ilgili görüşü; insanların “ödev” olanı gerçekleştirmeleri için eğitimin nasıl değişmesi gerektiği hakkında söyledikleri sergileniyor; özgünlük, eşitlik, “teşebbüs-i şahsi” gibi kavramlar, özellikle de 20. yüzyılın son otuz yılında üzerinde durulmaya başlanan “insanlığın ortak mirası” kavramı ele alınıyor. Ayrıca bugün okutulmakta olan bazı ahlâk kitaplarıyla karşılaştırılarak Ali Seydi Beyin bu kitabının, ahlâk dersinin okutulması amacıyla daha çok gerçekleştirebilecek nitelikte olduğu gösterilmeye çalışılıyor.

Mutluluk Üzerine/Felsefe ve Psikoloji Tartışmaları *Editörler: Dilek Arlı Çil, Başak Bahtiyar, Nobel Akademi Yayıncılık, Ankara, 2023, 286 sayfa.*

Mutluluk, her zaman insan için çok önemli bir duygu olmuştur. Günümüzde bu duygu bir arzu, neredeyse bir ihtiyaç ya da yaşamın amacı olarak ele alınmaktadır. Mutluluktan sıkça bahsedilmesine rağmen bu duygunun ne olduğuna, insan için önemine ve değerine ilişkin kavrayışın açıklanması amacıyla yetkin ve kapsamlı bir inceleme ihtiyacı hâlâ devam etmektedir. Bu kitapta, mutluluk kavramını psikoloji ve felsefe penceresinden ele alan çok yönlü bir inceleme yapılmaya çalışılıyor. Böylece hem kavramsal olarak hem de günlük hayattaki pratiklerde, bireysel ve toplumsal düzeyde mutluluğun tanımına, belirleyicilerine ve deneyimlenmesine dair merak uyandırıcı, sorgulayıcı ve bilgilendirici bir okuma imkânı yaratılmak isteniyor.

Çevre Diplomasisi ve Türkiye

Adem Bilgin, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2023, 503 sayfa.

Türkçe yazında çevre diplomasisi kaynak kitabı boşluğunu doldurmak amacıyla çok disiplinli, disiplinlerarası bir içerikle farklı akademik alt-yapılardan gelen araştırmacılar, müzakereci akademisyenler ve bürokratlar, uluslararası rapor yazarları ve uluslararası örgüt çalışanları tarafından yazılmış bu kitap, günümüzde bütün kurumların çalışmalarını ilgilendiren iklim değişikliği diplomasisi, su diplomasisi, çölleşme diplomasisi ve biyodiplomasi gibi alanlar arasındaki kavramsal ve bağlamsal ilişkiyi ve çeşitliliği ortaya koyuyor.

Fenomenoloji ve Hukuk

Sami Selçuk, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2023, 592 sayfa.

Hukuk denilince hiç kuşkusuz herkesin aklına, ahlâk gibi, insan ilişkilerini düzenleyen toplumsal bir fenomen gelecektir. İşte tarihin hemen her döneminde düşünen insan, bu fenomenin özüne eğilmek gereğini duymuştur. *Fenomenoloji ve Hukuk*, bu soruna eğilme serüveninin kısa bir özeti. O zaman, ister istemez, insanın karşısına “bu öze eğilmenin yöntemi nasıl olmalıdır?” sorunu çıkacaktır. İşte bu sorunun yanıtını da fenomenlerin özüne eğilen fenomenoloji vermektedir.

Ahlak ve Suç Hukuku

Sami Selçuk, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2023, 422 sayfa.

“Yasa dışı olabilirsiniz, ancak insanlık dışı değilsiniz.” Nitekim bu ahlâk anlayışı, İkinci Dünya Savaşı sonrası hukuka da yansımıştır. Gerçekten Alman hukuk felsefesi Gustav Lambert Radbruch’a göre, eğer bir hukuk normu adalet ve/veya ahlâk anlayışı

şına katlanılamaz biçimde ters düşünüyor, yargıç onu uygulamayacak; adalete, ahlâka, dolayısıyla olması gereken hukuka uygun normu uygulayacaktır. “Radbruch formülü” diye anılan bu yaklaşım, yazılı hukukun buyruğuna bireyin kendi hukuk ve adalet duygusunu kurban etmesinin saçmalığını vurgulamakta; yargıca yazılı hukuku bağlı kalmanın yol açacağı sorunları önlemenin yolunu göstermektedir.

Görünür ile Görünmez

Maurice Merleau-Ponty, çeviren: Hanife Güven, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, 2023, 383 sayfa.

Görünür ile Görünmez, Merleau-Ponty'nin çalışma notlarıyla birlikte yarım kalmış son yapıtıdır. Merleau-Ponty burada yeni bir ontoloji teklif eder bize. Bunu felsefenin özcü kategorileri ve geleneksel düşüncenin buyurgan grameri ile yapmaz. İnsanın algısını, görme kabiliyetini, duyumsama gücünü ve varlığın ışıltısını son derece naif bir tutumla fenomenolojik bir zemine taşır. Bir sanat yapıtının ortaya koyduğu gibi kişinin algı ve deneyimlerindeki tamamen kendine özgü sese, mantık, uyum ve hayal gücüne ulaşmaya çalışır. Filozofun düşünceleri bir sistem inşa etmekten çok, varlığın benzersizliğini duyurmaya yönelik bir çabadır. Onun felsefesi öznelğin, içsellğin felsefesi değildir. Algılamaya ya da algısal inanç dediği şey, görünürün ötesinde belleği ve hayal gücünü harekete geçiren, insanın kendisinden önce var olan dünya ile, öteki ile, doğa ile görünmeyen muazzam ilişkisidir. *Görünür ile Görünmez* geleneksel felsefeye ilişkin getirdiği itirazlarla, özellikle Descartes, Hegel ve Sartre eleştirileriyle birlikte modern düşünce ve sanat dünyası için yeni bir sayfa açmaya çalışıyor.

Homo Ludens/Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme

Johan Huizinga, çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, 2023, 304 sayfa.

Homo Ludens (Oyun Oynayan İnsan), geçmişe ve kişinin kendisini tanımasına yönelik son derece renkli ve benzerine az rastlanır bir kültür tarihi okumasıdır. Huizinga'ya göre hukuk, bilim, şiir, bilgelik ve felsefe sahaları oyunun ruhuna sahip olmakla zenginleşmiş ve anlam kazanmıştır. Oyun, aşkın kalbindedir. Oyun zevkini yitiren heyecanını da yitirmiş sayılır. Şiir oyundan doğmuş, farklı formlar sayesinde varlığını korumuştur. Müzik ve dans saf oyun olarak çıkar karşımıza. Hukuk, toplumsal oyunun kurallarını gözeterek gelişme kaydetmiştir. Silahlı çatışmaların kurala bağlanması, aristokratik hayatın ritüelleri oyunsal biçimler üzerinde temellenmiştir. Festivaler, yarışmalar, bayramlar ve âyinler oyun düşüncesinin hep farklı tezahürleridir. Huizinga geçmişteki zenginliğe kıyasla oyun oynama yeteneğini giderek yitiren insanın, oyunu, maddi ve mekanik bir etkinliğe indirgeyen günümüz toplumlarının yaratıcılık ve hayal gücünü yitirdiğinden ise hüznüyle söz eder.

Devlet Adamı

Platon, çeviren: Emre Karatekeli, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, 2023, 132 sayfa.

Platon epistemoloji ve ontolojiden etik ve estetiğe kadar felsefenin pek çok alanında eserler vermiş bir düşünür olsa da, birçok uzmana göre her şeyden önce bir siyaset düşünürüydü. Platon'un otuzdan fazla diyalogdan oluşan külliyatında üç eser bilhassa siyaset felsefesi alanına odaklanmış olmasıyla ön plana çıkmaktadır. Bu eserler kronolojik sıraya göre, *Devlet* (Politeia), *Devlet Adamı* (Politikos) ve *Yasalar* (Nomoi)'dır. *Devlet Adamı* isimli diyalogda, devleti ve toplumu adil bir şekilde yönetecek olan devlet adamı figürünün neliği üzerine bir tartışma yürütülmektedir. Atina dışından gelen bir yabancı ile genç Sokrates arasında geçen tartışmada, gerçek devlet adamının yalnızca hakikî bilgiye sahip kişi olabileceği ve sadece yasalara dayanan bir yönetimin ancak geçici bir çözüm olabileceği sonuçlarına varılır. Bilgi olmadan erdemli insanların ve adil toplumun mümkün olamayacağı fikri, şüphesiz Platon'un felsefeye yaptığı en büyük katkılardan biridir.

Engizisyon/Orta ve Modern Çağ'da Heretizm Sorunu

Gerd Schwerhoff, çeviren: Ömer İpek, Runik Kitap, İstanbul, 2023, 144 sayfa.

Engizisyon Avrupa toplumunda –siyasetinde, kültüründe ve hukuk tarihinde– önemli bir rol oynamış, pekçok kitaba ve filme konu olmuştur. Ancak bu eserlerde engizisyon hakkında genellikle doğru bilinen yanlışlar işlenmiş ve bir engizisyon efsanesi ortaya çıkmıştır. Dresden Teknik Üniversitesinde tarih profesörü olarak erken modern dönem üzerine araştırmalar yapan Gerd Schwerhoff, bu çalışmasıyla bir kurum ve bir olgu olarak engizisyonun Avrupa tarihindeki yerini sorguluyor ve gerçek ile efsaneyi birbirinden ayırıyor.

Biçim ve İçerik/Felsefi Düşünmeye Bir Giriş

Moritz Schlick, çeviren: Ulus Sevdî, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, 2023, 125 sayfa.

Viyana Çevresinin kurucularından olan Schlick, epistemolojisinin anlatısını sunduğu bu eserinde bilgi sorununa, dilin ölçütlerine ve sınırlarına odaklanarak dilin, gerçeklikle kurduğu ilişkide, neliğini ve geçerliliğini soruşturuyor. “Dil nedir?”, “anlam nedir?”, “bilme ve bilgi nedir?”, “geleneksel metafiziğin sözde problemleri ve soruları nelerdir?”, “bilginin doğrulanması nasıl sağlanır?”, “felsefe nedir ve bilimle olan ilişkisi nedir?” gibi sorulara yanıtlar arıyor. Schlick, bilginin temellerine ilişkin akıl yürütmeleri değerlendirerek, bir bütün olarak epistemoloji için yeni sonuçlar çıkararak, mantıksal ve dilbilimsel araçlarla bilim ve felsefe ile felsefe ve metafizik arasındaki sınırı çizmeye çalışıyor.

İNSAN HAKLARI ve FELSEFE ile İLGİLİ YAYINLAR

- **Hukuk Felsefesi Perspektifinden Ayrımcılık Yasası**
Gonca Kuru, Ankara: Yetkin Yayınları, 2023, 424 sayfa.
- **Antik Felsefeyi Nasıl Okumalıyız?**
Miriam Leonard, çeviren: Mustafa Ateş, İstanbul: Runik Kitap, 2023, 120 sayfa.
- **Beauvoir'ı Nasıl Okumalıyız?**
Stella Sandford, çeviren: Ayşe Çevik, İstanbul: Runik Kitap, 2023, 126 sayfa.
- **Vandallar/Antik Çağ'ın Sonunda Bir Halk**
Konrad Vössing, çevirmen: Emre Karatekeli, İstanbul: Runik Kitap, 2023, 136 sayfa.
- **Kharmides**
Platon, çeviren: Büşra Akkökler Karatekeli, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2023, 76 sayfa.
- **Kritias**
Platon, çeviren: Emre Karatekeli, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2023, 80 sayfa.
- **Tanrı Devletinden Kral-Devlete**
Mehmet Ali Ağaoğulları, Levent Köker, İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları, 2023, 331 sayfa.
- **Zorba Devletten Hukukun Üstünlüğüne**
Sami Selçuk, İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları, 2023, 514 sayfa.
- **Devlet Bilimi/Göçebe ve Yerleşik Devlet**
Birgül Ayman Güler, İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları, 2023, 277 sayfa.
- **Platon'a Rağmen/Antik Felsefenin Feminist Bir Yeniden Yazımı**
Adriana Cavarero, çeviren: Bilge Tanrısever, İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2023, 176 sayfa.
- **İlkçağ Felsefe Tarihi**
Sokrates-Öncesi Yunan Felsefesi (Beş Cilt)
Ahmet Arslan, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2023.
- **Savaş**
Margaret Macmillan, çeviren: Belkis Dişbudak, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2023, 360 sayfa.
- **Marx'ın Hareketi**

- **Tarihsel ve Güncel Bağlamıyla Operaismo**
Antonio Negri, çevirenler: Eyüp Eser, Münevver Çelik, İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2023, 232 sayfa.
- **Kimlik İnşası**
Nuri Bilgin, İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları, 2023, 476 sayfa.
- **Kant'ın Felsefesi**
Heinz Heimsoeth, çeviren: Takiyettin Mengüşoğlu, 187 sayfa, 2023, 10. baskı, 187 sayfa.
- **Suçlar ve Cezalar Hakkında**
Cesare Beccaria, çeviren: Sami Selçuk, İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları, 2023, 222 sayfa.
- **Physis: Kavramı ve Özü Üzerine Aristoteles, Fizik B, 1**
Martin Heidegger, çeviren: Zeynep Sayın, İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2023, 160 sayfa.
- **Çağdaş Etik Tartışmaları**
Murad Omay, İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2023, 176.
- **Liberalizm Neden Çöktü?**
Patrick J. Deneen, çeviren: İsmail Hakkı Yıldız, İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2023, 256 sayfa.
- **Toplumsal Sınıflar Birbirine Ne Borçludur?**
William Graham Sumner, çeviren: Elif Çağatay, İstanbul: Fol Kitap, 2023, 112 sayfa.
- **Felsefenin Doğası/Felsefi Düşünmeye Giriş**
Moritz Schlick, çeviren: Ömer Faik Anlı, İstanbul: Fol Kitap, 2023, 256 sayfa.
- **Faşizm Nasıl İşler?/Biz ve Onlar Siyaseti**
Jason Stanley, çeviren: Ertuğrul Uzun, İstanbul: Fol Kitap, 2023, 184 sayfa.
- **Yeni Dünyanın Başlangıcı**
Fransız Devrimi'nin Yeni Tarihi
Jeremy D. Popkin, çevirenler: Gamze Karaca, Özgür Balkılıç, İstanbul: Fol Kitap, 2023, 728 sayfa.
- **Platon'dan Derrida'ya Felsefe ve Din**
Max J. Charlesworth, çeviren: Kevser Çelik, İstanbul: Fol Kitap, 2023, 296 sayfa.
- **Zihin/Descartes'tan Yapay Zekâya**
Erhan Demircioğlu, İstanbul: Fol Kitap, 2023, 264 sayfa.

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
İNSAN HAKLARI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ
ve
UNESCO FELSEFE ve İNSAN HAKLARI KÜRSÜSÜ BÜLTENİ

Sahibi: T.C. Maltepe Üniversitesi adına Edibe Sözen

Yayın Yönetmeni: İoanna Kuçuradi

Yayın Yönetmeni Yardımcısı: Elif N. Hamidi

Yayın Kurulu: Bergen Coşkun Özüaydın, Betül Çotuksöken, Sevgi İyi,

Neşe Şahin Taşğın, Hülya Şimğa, Gülriz Uygur

Yazışma Adresi: Marmara Eğitim Köyü, 34857 Maltepe/İSTANBUL

Tel: 0216 626 11 34 **Faks:** 0216 626 11 25

Baskı: Rengin Basımevi

Gümüşsuyu Cad., Çiftelhavuzlar Yolu, Mutlu Aksu Sanayi Sitesi, No: 114, Zeytinburnu/İSTANBUL

Tel: 0212 482 44 66-67

Sertifika No: 45604

ISSN: 2587 - 148X

Yayın hakkı saklıdır